

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ

ОСНОВИ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА

Методичні рекомендації

**для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I-II рівнів акредитації**

Спеціальність «Музичне мистецтво»

Київ - 2006

ЗМІСТ

			<i>Назва розділу</i>	<i>сторінка</i>
Укладач	Н.Б. Баранова	викладач Київського державного вищого музичного училища ім. Р.М. Глієра	Вступ	4
			Орієнтовний тематичний план	5
			Методичні поради до самостійного вивчення курсу	6
Рецензенти	Н.Д. Дідик	викладач Чернігівського музичного училища ім. Л.М. Ревуцького	Методичні поради до семінарських та практичних занять	51
	Т.К. Гуменюк	доктор філософії, перший проректор НМАУ ім. П.І. Чайковського, професор	Методичні поради до виконання дослідницької роботи та написанню рефератів	52
			Поради до самостійного вивчення літератури з курсу	55
Редактор	Л.В. Московченко		Список рекомендованої літератури	57
			Форми контролю знань та умінь	66
			Методичні поради щодо підготовки до складання іспиту (або заліку) з дисципліни	67
Відповідальний за випуск	А.І. Ткаченко		Таблиця релігій, культів і сект	69

ВСТУП

Вивчення курсу “Основи релігієзнавства” передбачається студентами спеціальності “Музичне мистецтво”. Релігієзнавство пов’язане з філософією через історико-філософську проблематику й форми суспільної свідомості. Цей курс має відношення і до логіки через те, що в добу середньовіччя саме логіка була в центрі уваги богослов’я та схоластичної філософії. Нарешті, релігія була, є і буде найважливішою частиною як української, так і зарубіжної культури. Крім того, через релігійну мораль релігієзнавство пов’язане з економічними дисциплінами, оскільки релігія регламентує певні економічні стосунки між людьми, певні типи господарської діяльності. Оволодіння науковими знаннями про релігію – необхідна умова зростання освіченості та культури фахівця будь-якого профілю, який повинен мати уявлення не тільки про національну культуру, а й про загальнолюдські духовні цінності.

Метою курсу є прищеплення студентам знань з історії релігієзнавчих досліджень, історії, доктринальних і культурних особливостей окремих релігій, методологічних навичок аналізу релігійних явищ.

Завданням курсу є підвищення рівня гуманітарної освіти, особливого морального виховання молоді через розкриття історії і сутності релігій, її місця в системі духовної культури; формування у студентів певних вмінь та навичок для подальшого застосування в процесі різних комунікативних ситуацій і розвитку особистості.

Методичні поради до самостійної роботи по вивченню курсу (далі: “методичні поради”) складаються з таких розділів:

- методичні поради до самостійного вивчення курсу;
- методичні поради до семінарських занять;
- методичні поради до виконання дослідницької роботи та написанню рефератів;
- поради до самостійного вивчення літератури з курсу;
- список рекомендованої літератури;
- форми контролю знань та умінь;
- методичні поради щодо підготовки до складання іспиту (або заліку) з дисципліни.

В даний навчальний посібник включено тести, теоретико-практичні завдання, які мають всеохоплюючий матеріал із різних навчальних підручників і посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України.

Для зручності тих, хто вивчатиме релігієзнавство та сектознавство, вміщено таблицю дат і країн заснування релігій, культів і сект.

ОРІЄНТОВНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№№ тем	Назва теми	Лекції	Семінари	Практичні заняття	Самостійна робота	Форми контролю
Розділ I. Релігія як суспільне явище і складова частина духовної культури						
1.	Сутність і походження релігії	1	1	-	-	- контрольні роботи,
2.	Релігія як сфера духовної культури, її елементи, структура та функції	1	1	-	-	- рішення тестів,
Розділ II. Релігії світу						
3.	Первісні форми релігії	1	1	-	-	- усне опитування з проблемних питань,
4.	Ранні національні релігії	1	1	-	-	- індивідуальні
5.	Пізнні національні релігії	1	2	-	1	- співбесіди,
6.	Світові релігії	8	10	2	-	- самоперевірки виконаних завдань,
Розділ III. Історія та сучасний стан релігій в Україні						
7.	Софійний характер Київського християнства	2	4	2	-	- захист рефератів
8.	Рух за незалежну Руську митрополію і УПЦ	2	2	-	-	
9.	Українська греко-католицька церква	2	2	-	-	
10.	Нетрадиційні релігії та секулярні вчення релігійного характеру	2	3	-	1	
Розділ IV. Історичні форми критичного аналізу релігії						
11.	Вільнодумство як форма індивідуальної та суспільної свідомості	1	1	-	-	
12.	Форми вільнодумства	2	2	-	-	
Розділ V. Конституційні гарантії і правове регулювання свободи совісті в Україні						
13.	Поняття свободи совісті як конституційно-правової категорії	-	1	-	1	
14.	Реалізація принципів свободи совісті в Україні	-	1	-	1	
Разом		24	32	4	4	

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ДО САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ КУРСУ

Самостійне вивчення курсу передбачає особливу концентрацію уваги студента. Тому, важливо дотримуватись певної послідовності в цій роботі. Пропонується чотири етапи самостійного вивчення курсу.

На першому етапі вивчення курсу рекомендується детально ознайомитись з наданими методичними рекомендаціями. Вдумливо перечитати короткий анонс кожної теми.

На другому етапі – починати опрацьовувати кожну тему за такою схемою:

- ✓ вивчення рекомендованої літератури,
- ✓ відповідь на питання для самоконтролю,
- ✓ вирішення тестових завдань.

На третьому етапі передбачається виконання дослідницької роботи або написання реферату за однією із запропонованих викладачем тем.

Четвертий етап є заключним. Він передбачає форму контролю набутих знань та навичок через складання іспиту або заліку.

РОЗДІЛ І. РЕЛІГІЯ ЯК СУСПІЛЬНЕ ЯВИЩЕ І СКЛАДОВА ЧАСТИНА ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ

Будь-якій людині дане зерно віри в Бога.
Луцій Сенека

У першому розділі, з використанням загальноприйнятих у релігієзнавчій науці підходів, висвітлено походження, сутність, структура релігії – духовного феномену, що постає як форма самовизначення людини у світі, виражає її віру в Надприродне Начало – Джерело буття всього існуючого, є засобом спілкування з Ним, входження в Його Світ, причетності до Нього.

ТЕМА І. СУТНІСТЬ І ПОХОДЖЕННЯ РЕЛІГІЇ

Основні релігійні концепції та їхня загальна характеристика. Визначення поняття “релігія” як однієї з форм суспільної свідомості.

Суттєва особливість релігії – форма життя душі. Релігійна література. Політеїзм. Монотеїзм.

ТЕСТИ

1. **Ядром теорії релігієзнавства виступає:**
 - а) соціологія релігії;
 - б) психологія релігії;
 - в) філософія релігії;
 - г) релігійна філософія.
2. **Без цієї ознаки релігії не могло б існувати жодне віровчення:**
 - а) спільна основа релігійного знання;
 - б) універсальні духовні практики;
 - в) визнання надлюдської реальності, надприродного, Бога;
 - г) тлумачення природи людини.
3. **Хто зазначав, що релігія рятує нас, наш внутрішній світ від хаосу, що причаївся в ньому?**
 - а) Олександр Мень (1935 – 1990);
 - б) Семен Франк (1877 – 1937);
 - в) Фрідріх Енгельс (1820 - 1893);
 - г) Павло Флоренський (1882 – 1937).
4. **Тлумачення природи людини виходить із того, що ...**
 - а) людина має свободу дій, тобто вона не є запрограмованою машиною, її успіхи, помилки чи вчинене зло є наслідком цієї свободи;
 - б) людина вірить у безсмертя душі;
 - в) людина бере участь у творенні шляхом самовдосконалення та навчання інших;
 - г) людське життя не обмежується земним існуванням.
5. **Ця ознака релігії сприяє розвитку глибоких станів свідомості, мудрості, любові:**
 - а) універсальні духовні практики;
 - б) тлумачення природи людини;
 - в) ідея визволення, порятунку (спасіння);
 - г) спільна основа релігійного знання.
6. **Джерелом релігії за Дюркгеймом, є...**
 - а) спосіб людського існування;
 - б) зміна суспільного організму;

- в) “релігійні поривання”;
- г) форма вираження суспільних сил.

7. **Інтуїція – це:**

- а) цілісний образ предметів і явищ, що виникає за допомогою уяви на основі минулого чуттєвого досвіду, який зберігається і відтворюється в пам’яті узагальнено;
- б) метод пізнання, який полягає в уявному розчленуванні цілого на частини з метою його детального вивчення;
- в) безпосереднє осягнення істини без логічного обґрунтування, проміжних ланок аргументації; проникливість, відчуття, здогад;
- г) складний внутрішній вольовий процес, у якому надається перевага одній альтернативі при відмові від іншої.

8. **Назва підходу, що перебуває за межами людського буття, свідомості, пізнання й перевищує їх.**

- а) індиферентний;
- б) секулярний;
- в) теоцентричний;
- г) трансцендентний.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- ✓ Які особливості характеризують міфологічне мислення?
- ✓ Охарактеризуйте спільні та відмінні риси міфологічного і релігійного світоглядів.
- ✓ Чим зумовлена поява різноманітних концепцій тлумачення релігії?
- ✓ У чому полягає психологічне розуміння релігії?
- ✓ У чому полягає аксіологічне розуміння релігії?
- ✓ У чому полягає гносеологічне розуміння релігії?
- ✓ У чому полягає культурологічне розуміння релігії?
- ✓ У чому полягає соціологічне розуміння релігії?
- ✓ Релігія як поняття і термін.
- ✓ Охарактеризуйте релігієзнавчі теорії походження релігії, в чому їх відмінність від богословських теорій?
- ✓ У чому сутність політеїзму?
- ✓ У чому сутність монотеїзму?

**ТЕМА 2.
РЕЛІГІЯ ЯК СФЕРА ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ, ЇЇ ЕЛЕМЕНТИ,
СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ**

Суть зв’язку релігії та духовної культури. Релігійна психологія. Релігійні почуття. Релігійна ідеологія. Релігійний культ як реалізація віри у предметах, символах, діях індивідів, груп віруючих. Головні функції релігії та її вплив на соціум, його структурні елементи, особистість.

ТЕСТИ

1. **Назвіть основні елементи релігії:**

- а) релігійна свідомість, діяльність, інститути й організації;
- б) собор, хрест, віра, молитва;
- в) релігійна свідомість, релігійний культ, релігійні організації;
- г) доктрина, міф, естетичні цінності, ритуали.

2. **Релігійний культ – це:**

- а) система дій і засобів впливу на надприродне;
- б) спосіб існування релігійних уявлень та почуттів;
- в) один із основних елементів релігійного комплексу;
- г) мова релігії, де предмети, дії, слова мають символічне значення.

3. **Яку ідею розвивав філософ Блез Паскаль?**

- а) ідею соціального розвитку;
- б) ідею природнього походження;
- в) ідею єдності Бога і людини;
- г) ідею жертвоприношення.

4. **Для чого людині притаманна потреба пов’язувати своє існування з чимось вищим, священним?**

- а) щоб пізнавати невідоме;
- б) щоб пояснювати саму себе;
- в) щоб створювати у свідомості всеосяжну картину світу, що давала б відповіді на питання, де вона є і що мусить робити;
- г) щоб потрапити до раю.

5. **На переконання якого філософа віра з’являється лише тоді, коли ототожнюється з вірою в Бога?**

- а) Людвіга Фейєрбаха;
- б) Арнольда Гелена;
- в) Зигмунда Фрейда;
- г) Фрідріха Енгельса.

6. *Душа – це...*
- цілісна система всього суцього, охопленого людською свідомістю, почуттями, волею та діяльністю;
 - особлива сила, що здатна творити, пізнавати й освячувати світ;
 - безплотна духовна сутність, що визначає життєві стани і здібності людини;
 - реальна історична особа.
7. *Їх досягнення ніколи не може бути остаточним, оскільки не обмежується умовами часу.*
- соціальні ідеї;
 - моральні цілі;
 - мрії;
 - смоції.
8. *Які аспекти вияву має комунікативна функція?*
- верхній і нижній;
 - поперечний і діагональний;
 - прямий і зворотний;
 - горизонтальний і вертикальний.
9. *Інтегративна функція – це...*
- здатність релігії за певних умов послаблювати стабільність і стійкість особи певних соціальних груп чи суспільства загалом;
 - здатність релігії виховувати поважне ставлення до певних суспільних норм поведінки як до продукту Божого промислу, а не суспільного розвитку;
 - здатність релігії сприяти безконфліктному зв'язку, злагоді, солідарності, згуртованості релігійної спільноти чи суспільства в цілому;
 - здатність релігії через систему норм, цінностей, примусів, установок, канонів, інститутів управляти поведінкою, вчинками віруючих, діяльністю релігійних організацій, формувати та корегувати міжособистісні стосунки.
10. *Даний принцип вимагає вивчати релігійний об'єкт у розвитку, із урахуванням конкретних просторово-часових координат.*
- принцип толерантності;
 - принцип єдності;
 - принцип історизму;
 - принцип об'єктивності.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- ✓ У чому виявляються особливості головних елементів релігійної свідомості?
- ✓ Охарактеризуйте головні функції релігійного культу.
- ✓ У чому виявляються спільні риси різних типів релігійних організацій?
- ✓ Які головні проблеми доводиться долати релігієзнавству в процесі класифікації релігій?
- ✓ Охарактеризуйте структурні елементи релігії.
- ✓ Яку роль відіграє релігія в житті суспільства?
- ✓ Релігія і культура.
- ✓ Що є засобами культу?
- ✓ Релігійний обряд як визначальний аспект релігійного культу.
- ✓ У чому полягає гуманістичний потенціал релігії?
- ✓ Що є стрижнем будь-якої релігії?
- ✓ Які рівні має релігійна свідомість?
- ✓ Релігія як форма онтологічного самовизначення людини.
- ✓ Що лежить в основі релігійного світогляду?

РОЗДІЛ П. РЕЛІГІЇ СВІТУ

Подібно, як дивлячись на сонце, можеш зауважити три його властивості, а саме: що існує, що світить і що освічує, так і невидимий Бог, якого хочеш зрозуміти, має три властивості: що є, що дозволяє пізнати Себе розумом, що дає змогу пізнати інші речі.

Св. Августин

У другому розділі розглядаються історія і сучасне становище племінних, раннях та пізніх національних релігій, основні положення віровчення і культу найвпливовіших релігій світу – буддизму, християнства, ісламу та їхніх основних течій.

ТЕМА 3.
ПЕРВІСНІ ФОРМИ РЕЛІГІЇ
(магія, фетишизм, анімізм, тотемізм,
землеробські культури, шаманізм)

Конгломерат місцевих традицій і ритуалів. Уособлення небесних і атмосферних явищ. Релігійно-міфологічні уявлення. Поклоніння духам. Відсутність професійних служителів культу. Особливі, різноманітні форми відправлення культів. Ранні форми релігії, їх особливості.

ТЕСТИ

1. *Сукупність уявлень і обрядів, в основу яких покладено віру в таємні сили і за допомогою яких шляхом певних символічних дій можливо здійснювати вплив на людей, предметний світ чи хід подій:*
 - а) анімізм;
 - б) аніматизм;
 - в) тотемізм;
 - г) магія.
2. *Який вид магії найпоширеніший?*
 - а) виробнича;
 - б) лікувальна;
 - в) військова;
 - г) магія погоди.
3. *Що називають фетишами?*
 - а) предмети, яким віруючі приписують надприродні якості;
 - б) віру в можливість впливу на довколишній світ;
 - в) заборону будь-що робити;
 - г) зачаровану річ.
4. *У якій формі зберігся фетишизм у сучасних релігіях?*
 - а) поклоніння священним предметам;
 - б) віри в талісмани й амулети;
 - в) наділяння властивостями об'єктів;
 - г) віри в лікувальні властивості церкви.
5. *Яку функцію, на думку забобонних людей виконує талісман?*
 - а) приносить щастя;
 - б) оберігає від нещастя;
 - в) застережної магії;
 - г) впливає на природу.

6. *Яку функцію, на думку забобонних людей виконує амулет?*
 - а) приносить щастя;
 - б) оберігає від нещастя;
 - в) застережної магії;
 - г) впливає на природу.
7. *Що називають тотемами?*
 - а) тварин, яких первісні люди вважали своїми надприродними родичами;
 - б) предмети природи, наділені людськими рисами;
 - в) анімістичні елементи;
 - г) душі померлих.
8. *Що таке шаманізм?*
 - а) віра в можливість спілкування шаманів з духами;
 - б) поклоніння двійникам чинників природи, які впливають на врожай;
 - в) ідея смерті та воскресіння духів;
 - г) переселення з країни мертвих на землю.
9. *Цілі шаманських подорожей – це...*
 - а) зустріч із небесними богами й передача їм підношень від членів роду або клану;
 - б) розшук душі хворого, що, як вважається, заблукала або була викрадена демонами;
 - в) проведення душі померлого в його нове житло;
 - г) удосконалення своїх знань, завдяки спілкуванню з вищими істотами.
10. *Сфери, якими представлена космологія шаманства – це...*
 - а) небесний світ;
 - б) внутрішній світ природи;
 - в) світ людей;
 - г) підземний світ.
11. *Поліморфні образи добрих духів у давніх східнослов'янських віруваннях – це...*
 - а) бабіді;
 - б) асасани;
 - в) абадити;
 - г) берегині.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- ✓ Які фактори вплинули на формування релігійності первісної людини?
- ✓ Які існували первісні форми релігії?
- ✓ Які первісні вірування або їх елементи збереглися до нашого часу?
- ✓ Види та принципи магії.
- ✓ Загальна характеристика виробничої магії.
- ✓ Назвіть головні риси племінних релігій.
- ✓ Тотемізм як форма самосвідомості людини.
- ✓ Назвіть дві основні риси тотемізму.
- ✓ Назвіть п'ять рис рільницького культу.
- ✓ Інститут шаманізму і його роль в первісному суспільстві.
- ✓ Назвіть основні риси шаманізму.
- ✓ У чому сутність зооморфізму?
- ✓ У чому сутність антропоморфізму?
- ✓ Як у пантеоні відображається земна ієрархія?

ТЕМА 4.

РАННІ НАЦІОНАЛЬНІ РЕЛІГІЇ

(Стародавнього Єгипту, народів Дворіччя, Стародавньої Індії, Стародавнього Риму, Давньогрецька релігія, релігія давніх слов'ян)

Історичне підґрунтя виникнення та існування ранніх національних релігій. Відсторонення від офіційного культу низів суспільства. Порівняна швидкоминучість ранніх національних релігій. Суворий політеїзм. Зародження вчення про загробну (посмертну) віддачу. Обов'язковість і складність жертвоприношень.

ТЕСТИ

1. *Які з перелічених рис були головними для ранніх національних релігій?*
- а) нетривалість існування;
 - б) суворий політеїзм;
 - в) обов'язковість жертвоприношень;
 - г) всі перелічені варіанти.

2. *Що, на думку давньоєгипетських жреців, існувало із самого початку?*
- а) водний хаос;
 - б) повітряний хаос;
 - в) вогняний хаос;
 - г) земляний хаос.
3. *У який період в Давньому Єгипті виник свосвідний імпресіонізм у мистецтві?*
- а) амарнський;
 - б) середньовічний;
 - в) релігійний;
 - г) античний.
4. *Що було властиво мисленню мешканців Месопотамії?*
- а) дуалізм;
 - б) пропагандистський характер;
 - в) етнічне забарвлення;
 - г) динамічність розвитку.
5. *Що було новітнім економічним і науковим утворенням в релігії народів Давнього Дворіччя?*
- а) бібліотека;
 - б) храм;
 - в) майстерня;
 - г) лікарня.
6. *Який елемент месопотамської релігійної системи дотепер зберігає популярність?*
- а) астрологія;
 - б) арифметика;
 - в) фізика;
 - г) геометрія.
7. *Головні боги шумерського пантеону:*
- а) Ан і Кі (бог неба і богиня Землі);
 - б) Енлінь і Еа (бог повітря і бог води);
 - в) Інанна і Нанна (богиня війни і кохання та бог Місяця);
 - г) Енлінь і Кі (бог повітря і богиня Землі).

8. *Коли був заснований Рим?*
 а) 753 р. до н.е.;
 б) 567 р. н.е.;
 в) 677 р. н.е.;
 г) 1089 р. н.е.
9. *Кому із римських царів належить заслуга у формуванні початкової давньоримської релігії?*
 а) Нумі Помпілієві;
 б) Квірину;
 в) Лівію;
 г) Мінерві.
10. *Скільки богів Олімпу стояли на вершині релігійної ієрархії в античному політеїзмі?*
 а) 1;
 б) 3;
 в) 9;
 г) 12.
11. *У яку схему вписуються релігійні уявлення праслов'янських племен?*
 а) первісних хліборобних племен;
 б) первісних м'ясоїдних племен;
 в) первісних фантастичних племен;
 г) первісних віруючих племен.
12. *Які божества мали відношення до хліборобства у праслов'ян?*
 а) Сварог;
 б) Дажьбог;
 в) Лугу;
 г) Самаїн.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- ✓ Охарактеризуйте найголовніші спільні особливості ранніх національних релігій.
- ✓ Чим були зумовлені й у чому полягали відмінності ранніх національних релігій?
- ✓ Які релігійні ідеї і вчення зародились в рамках давньомесопотамських міфів, ставши потім одними з головних у розвинутих релігійних системах – християнстві, буддизмі, ісламі?

- ✓ Храми в Давній Месопотамії, свята, ритуали. Розкажіть про найвідоміший храм того часу – Вавилонську башту.
- ✓ У чому полягають особливості релігій Давнього Єгипту?
- ✓ Обґрунтуйте взаємозумовленість спільних рис давньогрецької та давньоримської релігій.
- ✓ Розкажіть про роль заупокійного культу у давніх єгиптян, про їх анімістичні уявлення.
- ✓ Яке відношення має ведична література до давніх українців?
- ✓ Які найбільш відомі давньогрецькі храми?
- ✓ Які культу були найпоширеніші в ранніх національних релігіях?
- ✓ Які елементи ранніх національних релігій присутні в культурі, побуті, інших сферах буття сучасного світу?
- ✓ Назвіть головних богів у релігії стародавніх греків.
- ✓ Назвіть пантеон богів у релігії Стародавнього Риму.
- ✓ Особливості соціально-економічного розвитку і релігійних вірувань давніх слов'ян.
- ✓ Що, на вашу думку, стало причиною того, що елементи ранніх національних релігій не однаковою мірою збереглися до наших днів?

ТЕМА 5.

ПІЗНІ НАЦІОНАЛЬНІ РЕЛІГІЇ

(іудаїзм, індуїзм, сикхізм, джайнізм, конфуціанство, даосизм, синтоїзм, зороастризм)

Охоплення релігійним впливом всіх соціальних шарів населення у межах однієї національності. Історичний ґрунт виникнення пізніх національних релігій. Значне збільшення масштабів впливу та довготривалість пізніх національних релігій. Єдність політеїзму і монотеїзму. Спрощення жертвоприношень. Розвиненість вчення про загробні відплати.

ТЕСТИ

1. *Коли виникли пізні національні релігії?*
 а) з розпадом рабовласництва;
 б) в другій половині XX ст.;
 в) в період рабовласництва;
 г) в першій половині IV ст.

2. **Які з перелічених рис були головними для пізніх національних релігій?**
- великі масштаби впливу;
 - живучість;
 - суворий політеїзм;
 - обов'язковість жертвоприношень.
3. **Етнонаціональні релігії – це...**
- релігії, що досліджують розуміння смислу релігійного вираження конкретної людини на основі її інтуїції, особистих відчуттів і бачень;
 - розділ релігієзнавства, що вивчає місце і роль етнічного та релігійного компонентів у житті певного народу, нації;
 - релігії, чия поява і функціонування, межі поширення та основні символи пов'язані з певною етнонаціональною спільнотою;
 - релігійно-філософське вчення, згідно з яким природа і життя людей підпорядковані загальному божественному закону.
4. **Назва цієї релігії виникла в VI ст. до н.е. в середовищі грекомовних євреїв із метою відокремлення власне еллінізму від єврейського релігійного способу мислення.**
- індуїзм;
 - іудаїзм;
 - даосизм;
 - конфуціанство.
5. **Молитвенний будинок в іудаїзмі – це..**
- монастир;
 - храм;
 - церква;
 - синагога.
6. **Кількість компонентів в системі світосприйняття в індуїзмі.**
- 2;
 - 3;
 - 4;
 - 5.
7. **Найвідоміша стадія розвитку в індуїзмі, що триває до II тис. до н.е. – це...**
- ведичний період;

- протоведичний період;
- післяведичний період;
- праведичний період.

8. **Веда жертвоприношень в індуїзмі.**

- Яджурведа;
- Рігведа;
- Санскрит;
- Самаведа.

9. **У якій країні виник даосизм?**

- Китаї;
- Японії;
- Греції;
- Індії.

10. **Те, що за трактатом “Дао де цзин” називається глибинним “де”.**

- створювати і не присвоювати;
- творити і не хвалитися;
- бути старшим і не командувати;
- конкретний вияв дао в речах і в поведінці людини.

11. **У яких формах існував синтоїзм як державна релігія Японії?**

- тенноїзм;
- династичний синтоїзм;
- храмовий синтоїзм;
- домашній синтоїзм.

12. **Найвідоміша і найвпливовіша релігійно-філософська система Китаю – це...**

- іудаїзм;
- конфуціанство;
- даосизм;
- індуїзм.

13. **Справжнє ім'я Конфуція – це...**

- Кун-цзи;
- Кун Фу-цзи;
- Кун-Фу-цзій;
- Кон-фуз.

14. Систему чого вперше в релігії висунув зороастризм?

- а) віри;
- б) есхатологізму;
- в) науки;
- г) покровительства.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- ✓ Як позначилася історична доля єврейського народу на процесі формування та особливості іудаїзму?
- ✓ Які два напрями існують в сучасному іудаїзмі?
- ✓ У чому виявився вплив іудаїзму на виникнення християнства?
- ✓ Значення морального закону Мойсея в історії людства?
- ✓ Які основні свята і обряди іудаїзму?
- ✓ Що таке Галмуд і його значення для іудеїв.
- ✓ Проаналізуйте спільні та відмінні риси вчень, сформульованих в Авесті й Ведах.
- ✓ Яке походження і характер вірувань в релігії індуїзму?
- ✓ Назвіть і охарактеризуйте основних “богів-духів” індуїзму та в яких псалмах і епічних поемах вони оспівані?
- ✓ Розкажіть про зв’язок вправ його з віруваннями індуїзму.
- ✓ Якими найхарактернішими елементами відрізнялися основні напрями індуїзму?
- ✓ Які віросповідальні, моральні принципи конфуціанства забезпечили йому пріоритетність серед інших релігій, сповідуваних населенням Китаю?
- ✓ Які з пізніх національних релігій можна вважати релігіями Одкровення?
- ✓ У чому виявляв себе релігійний синкретизм у Японії?
- ✓ У чому виявлявся особливий погляд зороастризму на проблему добра і зла?

**ТЕМА 6.
СВІТОВІ РЕЛІГІЇ
(буддизм, християнство, іслам)**

Виникнення наднаціональних або світових релігій.

Буддизм – найдавніша з світових релігій. Соціально-економічні та історичні умови виникнення. Трипітака – священна книга буддизму.

Філософська концепція буддизму. Буддійське віровчення. Морально-етичні принципи буддизму. Буддійський культ. Напрями, течії буддизму.

Християнство. Історичні передумови виникнення. Догматика, засади віровчення, особливості богослужіння, церковної організації. Моральна доктрина християнства як світової релігії. Біблія як священна книга християнства. Розкол 1054р. у християнстві. Особливості православної й католицької традицій. Реформоване християнство: ранній (“класичний”) та пізній протестантизм.

Іслам – “наймолодша” світова релігія. Формування і поширення ісламу. Коран – священна книга мусульман. Ісламське віровчення та ритуал. Напрями, течії ісламу. Особливості мусульманської культури. Іслам в Україні.

ТЕСТИ

1. **Які межі в процесі історичного розвитку подолали світові релігії?**
 - а) етнонаціональні;
 - б) економічні;
 - в) комплексні;
 - г) специфічні.
2. **Яка причина виникнення світових релігій?**
 - а) радикальні історичні зміни;
 - б) духовні надбання;
 - в) обряди ініціації;
 - г) громадські покровителі.
3. **У чому виражається прозелітизм у світових релігіях?**
 - а) глибокій прихильності до своєї віри;
 - б) у намаганні повернути до неї якомога більше послідовників інших вірувань;
 - в) у ритуальному самогубстві;
 - г) у релігійних віруваннях.
4. **Цей напрям буддизму має ще й другу назву – тхеравада, що означає “школа старої мудрості:**
 - а) махаяна;
 - б) хінаяна;
 - в) ваджраяна;
 - г) абідхарма.

5. *Де створювалась канонічна буддійська література “Трипітка”?*
- в Індії і в Азії;
 - в Індії і на Цейлоні;
 - в Північній Азії і в Північній Індії;
 - у Південній Азії і на Цейлоні.
6. *Як називаються люди в яких втілилися будди?*
- бодхисатви;
 - гуру;
 - атмани;
 - монахи.
7. *Напряв в буддизмі, що склався в Тибеті VII-XIV ст. внаслідок проникнення махаяни й тантризму та їх поєднання із релігією тибетців бон-по?*
- ламаїзм;
 - центральноазіатський буддизм;
 - далекосхідний буддизм;
 - південний і південно-східний буддизм.
8. *Ім'я четвертого Будди у буддизмі?*
- Майтрея;
 - Шак'ямуні;
 - Адибудда;
 - Амітаба.
9. *Основа і перше джерело моральної доктрини християнства – це...*
- Господня молитва “Отче наш”;
 - десять заповідей Божих;
 - сім святих таїнств;
 - “Символ віри”.
10. *У якому році, за правління імператора Костянтина, християнська релігія стала державною, користувалась економічною, політичною підтримкою держави?*
- 348 р.;
 - 324 р.;
 - 318 р.;
 - 351 р.

11. *Як поділяються дванадцять свята, або дванадцять найвизначніших свят в християнстві?*
- на великі і малі;
 - на початкові і завершальні;
 - на перехідні і неперехідні;
 - на потрібні і непотрібні.
12. *У якому столітті книги Біблії було поділено на вірші, кількість яких становить 31173?*
- XV ст.;
 - XIII ст.;
 - XVI ст.;
 - XIX ст.
13. *Скільки Вселенських Соборів було скликано протягом IV – VIII ст.?*
- 6;
 - 7;
 - 10;
 - 11.
14. *Частування віруючих хлібом та вином, які символізують тіло і кров Христа – це...*
- священство;
 - сповідь;
 - причастя;
 - маслосвяття.
15. *Ця церква займає перше місце поміж православних церков.*
- Александрійська;
 - Константинопольська;
 - Сербська;
 - Єрусалимська.
16. *Релігійне вчення про створення світу Богом із нічого, притаманне іудаїзму, християнству, ісламу:*
- рекреаціонізм;
 - рео-рекреаціонізм;
 - пререкціонізм;
 - креаціонізм.
17. *Центр римо-католицької церкви:*
- Ватикан;

- б) Палестина;
в) Австрія;
г) Єрусалим.
18. *Перший Папа – це...*
а) Давид;
б) Іоанн Павло II;
в) Петро;
г) Мойсей.
19. *Поява протестантизму пов'язана з таким широким релігійним рухом XVI – XVII ст. у Західній Європі, як...*
а) Ренесанс;
б) Відродження;
в) Відтворення;
г) Реформація.
20. *Єдиний шлях спасіння, на думку протестантизму.*
а) самовдосконалення;
б) молитва;
в) везіння;
г) особиста віра.
21. *У якому році була створена Всесвітня рада церков, яка нині налічує більше 344 млн. протестантів?*
а) 1937 р.;
б) 1943 р.;
в) 1946 р.;
г) 1951 р.
22. *Батьківщина ісламу.*
а) Аравійський півострів;
б) Бангладеш;
в) Пакистан;
г) Єрусалим.
23. *Яку країну, на 25 році життя, Мухаммед відвідав у торгових справах, де ознайомився з іудейством та християнством?*
а) Ізраїль;
б) Палестину;
в) Сирію;
г) Кувейт.

24. *Мусульманські судові чиновники, які здійснюють правосуддя на основі норм шаріату – це...*
а) кадї;
б) прокурори;
в) імаміти;
г) федеральні судді.
25. *Як у арабських країнах називається піст, якого потрібно дотримуватись 9-го місяця за мусульманським місячним календарем, який ввів Мухаммед?*
а) рамадан;
б) саум;
в) рамазан;
г) сийам.
26. *Приклад життєвого шляху посланця Аллаха для мусульманської общини загалом і кожного мусульманина зокрема, друге після Корану джерело віровчення ісламу – це...*
а) “Суна”;
б) “Імамаг”;
в) “Нубуваат”;
г) “Таухид”.
27. *У якому році засновано Київський ісламський університет, який має п'ять факультетів, де навчаються студенти різних національностей?*
а) 1981 р.;
б) 1994 р.;
в) 1998 р.;
г) 1997 р.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- ✓ Історико-культурні передумови виникнення буддизму. Життя і вчення Сіддхартхи Гаутами.
- ✓ Проаналізувавши вчення про сансару, карму, нирвану, дхарму, з'ясуйте головне їх призначення.
- ✓ Яка відмінність у розумінні нирвани в індуїзмі і буддизмі?
- ✓ Якими спільними рисами і відмінностями характеризуються основні напрями, течії буддизму?

- ✓ У чому виявляється вплив буддизму на духовне життя, культури народів світу?
- ✓ Ламаїзм і його особливості.
- ✓ У чому виявлявся кризовий стан суспільства напередодні виникнення християнства?
- ✓ Назвіть нехристиянські та християнські джерела з історії раннього християнства.
- ✓ Яким є образ Ісуса Христа в канонічних Євангеліях?
- ✓ Схарактеризуйте релігійне вчення раннього християнства, його есхатологічний та соціально-історичний вимір.
- ✓ Як вирішувалася на Вселенських соборах тринітарна проблема?
- ✓ Що таке Символ віри у християнстві.
- ✓ Культ у системі християнської релігії.
- ✓ Риси церковної організації християнства як світової релігії.
- ✓ Християнська моральна доктрина.
- ✓ Якими є шляхи реального впливу християнської церкви на суспільну мораль?
- ✓ Основні ідеї та мотиви Біблії як джерела християнського віровчення.
- ✓ Що таке біблійні апокрифи?
- ✓ У чому полягає умовність відмінності між поняттями “католицький” і “православний”?
- ✓ Якими були передумови та наслідки церковного розколу 1054 р.?
- ✓ Коли і як здійснилося примирення Римської та Константинопольської церков?
- ✓ У чому полягає перспектива православно-католицького екуменізму?
- ✓ Назвіть основні догматичні й канонічні розходження між православ'ям і католицизмом.
- ✓ У чому полягають особливості церковного календаря у християнстві?
- ✓ Які суспільні чинники зумовили зародження й розвиток Європейської Реформації?
- ✓ Схарактеризуйте основні ідеї теології Мартіна Лютера.
- ✓ Основні течії, деномінації та конфесії в протестантизмі.
- ✓ Охарактеризуйте передумови виникнення ісламу.
- ✓ Які 6 принципів і 5 вимог ісламу?
- ✓ Які персонажі Біблії фігурують у священній книзі ісламу – Корані?
- ✓ Чим був спричинений поділ ісламу на сунітську та шиїтську течії?

- ✓ Який внесок ісламу в розвиток культури і мистецтва народів Сходу?
- ✓ Свята, звичаї та обряди ісламу.
- ✓ Охарактеризуйте історичну долю ісламу на українських землях.

РОЗДІЛ III. ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН РЕЛІГІЙ В УКРАЇНІ

*Вкажи мені, Господи, дорогу, якою
слід мені ходити, бо до Тебе
підношу мою душу.*

Пс. 142,8

В цьому розділі йдеться про специфічний, софійно-гуманістичний характер релігійності наших предків, що сприяв формуванню слов'янського варіанту християнства і визначив його історичну долю в русі за автокефальну православну церкву, в уніатських процесах, в поширенні інших релігійних вірувань.

ТЕМА 7. СОФІЙНИЙ ХАРАКТЕР КИЇВСЬКОГО ХРИСТІЯНСТВА

Утвердження християнства східного обряду в Русі-Україні. Місійні мандрівки апостола Андрія Первозванного та учня апостола Петра папи Климента Римського в землі українські. Активний духовний пошук універсальної ідеї єдиного Бога. Роль кирило-мефодіївської традиції. Феномен “двовір'я” в процесі християнізації Київської Русі. “Аскольдове хрещення”. Християнізація Русі за князювання онука Ольги – Володимира. Спроби проголошення автокефалії Київської митрополії. Толерантність київського християнства. Оформлення патріотично-євангельської традиції в київському християнстві. Софіологія як форма існування релігійно-філософських ідей в київському християнстві. Вчення про Софію як “Премудрість Божу”. “Філософія серця” Г.Сковороди і П.Юркевича – філософське обґрунтування особливого духовного шляху київського християнства. Іпостасна природа Софії і поширення культу Богородиці.

ТЕСТИ

1. *Хто здійснив переклад Біблії старослов'янською мовою в часи Київської Русі у IX ст.?*
 - а) І.Огієнко;
 - б) Кирило і Мефодій;
 - в) І.Федоров;
 - г) М.Шашкевич.
2. *У якому місті знаходився "центр" православ'я?*
 - а) Ватикані;
 - б) Римі;
 - в) Москві;
 - г) Константинополі.
3. *Із якого міста Біблія прийшла в українську землю?*
 - а) Візантії;
 - б) Неаполя;
 - в) Парижа;
 - г) Делі.
4. *Євангеліє, яке було привезене дочкою Ярослава Мудрого в Реймс для вінчання з французьким королем Генріхом I?*
 - а) Острозьке Євангеліє;
 - б) Візантійське Євангеліє;
 - в) Реймське Євангеліє;
 - г) Остромирове Євангеліє.
5. *Річка, притока Дніпра, на якій за літописом 14 серпня 988 р. відбулося хрещення киян.*
 - а) Почайна;
 - б) Полтава;
 - в) Прип'ять;
 - г) Прут.
6. *У якому році князь Ярослав Мудрий, без погодження з імператором і Константинопольським патріархом, уперше призначив митрополитом руського священника Іларіона?*
 - а) 1051 р.;
 - б) 1043 р.;
 - в) 1053 р.;
 - г) 1056 р.
7. *Грецька царівна, дружина князя Володимира.*
 - а) Ольга;
 - б) Катерина;
 - в) Анна;
 - г) Єрея.
8. *Автор "Слова про закон і благодать".*
 - а) Іон;
 - б) Іов;
 - в) Герц;
 - г) Іларіон.
9. *У якому році Хан Батий захопив і зруйнував Київ, що вже втратив значення загальноруського церковного центру?*
 - а) 1240 р.;
 - б) 1236 р.;
 - в) 1243 р.;
 - г) 1248 р.
10. *Якого походження були перші ікони на українських землях?*
 - а) грецького;
 - б) китайського;
 - в) єгипетського;
 - г) індійського.
11. *Хто привіз перші ікони і прикрасив ними Церкву Богородиці (Десятинну)?*
 - а) князь Володимир;
 - б) Володимир Мономах;
 - в) Ярослав Мудрий;
 - г) князь Олег.
12. *Перший іконописець на Русі – це...*
 - а) Алімпій;
 - б) Ф.Аквінський;
 - в) П.Гольбах;
 - г) Ф.Вольтер.
13. *Скільки в Україні налічується чудотворних Богородичних ікон?*
 - а) близько 200;
 - б) близько 300;
 - в) близько 100;
 - г) близько 400.

14. *Хто архітектор церкви святого Андрія в Києві?*

- a) Ф.Старченко;
- б) Д.Ковнір;
- в) В.Растреллі;
- г) І.Григорович-Барський.

15. *Свято, за народними віруваннями цього дня зима зустрічається з літом і вони змагаються між собою.*

- a) Різдво;
- б) Благовіщення;
- в) Стрітення;
- г) Пасха.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- ✓ Охарактеризуйте дохристиянські вірування українського народу і їх вплив на його духовний розвиток.
- ✓ Як здійснювалася християнізація України-Русі в IX-XI ст.?
- ✓ Чим вирізнялася ідеологія Київського Християнства?
- ✓ Яку роль відіграла кирило-мефодіївська традиція у становленні Київського християнства?
- ✓ Як рання Київська церква ставилася до Константинополя та Риму?
- ✓ Як вплинула християнська релігія на культуру, мистецтво, освіту, розвиток знань наших предків?
- ✓ Що ви знаєте про мистецтво ікони?
- ✓ Чи існує певний паралелізм між деякими язичницькими та християнськими святами, що відзначаються в Україні?
- ✓ Проаналізуйте характерні риси Православної церкви на Русі княжої доби.
- ✓ Якими є значення киеворуського періоду в історії Української церкви?
- ✓ Чому Київська Церква є матір'ю для християн усього Сходу Європи?

ТЕМА 8.

РУХ ЗА НЕЗАЛЕЖНУ РУСЬКУ МИТРОПОЛІЮ І УКРАЇНСЬКУ ПРАВОСЛАВНУ ЦЕРКВУ

Галицько-Волинська держава – останній оплот української державності княжої доби. Поділ Київської митрополії на Литовську (Київську) і Московську в середині XV століття. Київська митрополія в Польсько-Литовській державі середини XV – кінця XVI ст. Поглиблення внутрішньої кризи. Православні братства. Відродження православної церкви в Україні на початку XVII ст. Могилянська доба в історії українського православ'я. Православна церква в національно-визвольній боротьбі українського народу (середина XVII ст.). Місце православ'я XVII ст. у розвитку української національної культури. Прилучення Київської митрополії до Московського патріархату та його наслідки. Православ'я в Україні у XVIII-XIX ст. Активізація національних тенденцій у православному середовищі України на початку XX ст.

ТЕСТИ

1. *У якому році стараннями князя Юрія Львовича було засновано Галицьку митрополію для південно-західних руських земель, непідвладних Золотій Орді?*
 - a) 1301 р.;
 - б) 1305 р.;
 - в) 1303 р.;
 - г) 1308 р.
2. *Ігумен, якого Юрій Львович послав на висвячення у Константинополь, і якого патріарх Афанасій поставив митрополитом Київським і всієї Русі.*
 - a) Петро Ратенський;
 - б) Ніфонт;
 - в) Петро Погорілко;
 - г) Алексій.
3. *У якому році було видано дозвіл на перенесення митрополичої кафедри з Києва до Володимира, тільки за умови, що Київ буде "першим її престолом і першою кафедрою"?*
 - a) 1350 р.;
 - б) 1357 р.;
 - в) 1360 р.;
 - г) 1354 р.;

4. *Митрополит, який останнім носив титул "Київський і всієї Русі".*
- Роман;
 - Іона;
 - Афанасій;
 - Алексій.
5. *Автокефалія – це...*
- релігійна організація зі складними централізованими та ієрархізованими стосунками між священниками і віруючими;
 - предмет релігійного культу, який наділяється особливою магичною силою;
 - об'єднання послідовників певного віросповідання, цілісність і єдність якого забезпечується змістом віровчення, культом, системою організаційних принципів, правил і ролей;
 - повне самоврядування церкви, її незалежність від інших єдиновірних церков.
6. *Церковна одиниця з обмеженою автономією – це...*
- єпархія;
 - парафія;
 - екзархат;
 - митрополія.
7. *Бюрократична установа, яку заснував Петро I у 1721 р. для нагляду за справами церкви – це...*
- патріархат;
 - Священний синод;
 - установа нагляду;
 - управлінський орган.
8. *У якому році Катерина II позбавила церкву земельних володінь?*
- 1764 р.;
 - 1761 р.;
 - 1766 р.;
 - 1769 р.
9. *У якому році духовенству було запропоновано використовувати тайну сповіді з метою політичного стеження?*
- 1738 р.;
 - 1917 р.;
 - 1708 р.;
 - 1722 р.

10. *У якому році після приєднання України до Московської держави та анексії Київської митрополії Московського патріархату в Україні запанувало право російського православ'я?*
- 1685 р.;
 - 1690 р.;
 - 1721 р.;
 - 1715 р.
11. *Головуючий на Всеукраїнському православному Соборі, який закликає звільнитися від залежності від Московської церкви, тому що вона веде русифікаційну пропаганду.*
- Н.Шараївський;
 - В.Чехівський;
 - П.Погорілко;
 - Г.Черневський.
12. *У якому році засновується братство, до якого записується козацький гетьман П.Сагайдачний з усім військом запорозьким?*
- 1615 р.;
 - 1611 р.;
 - 1618 р.;
 - 1620 р.
13. *У якому році Римським Папою Павлом VI та Константинопольським Патріархом Афінагорасом I було заявлено на весь світ, що всі попередні взаємні звинувачення "стерті назавжди з пам'яті церков", які відтепер є Церквами-сестрами:*
- 27 листопада 1933 р.;
 - 7 грудня 1965 р.;
 - 9 вересня 1990 р.;
 - 8 грудня 2002 р.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- ✓ Як відбувся розкол Київської митрополії за умов іноземного панування?
- ✓ Чому, на вашу думку, Київ утратив у певний момент статус центру Руської православної церкви?
- ✓ Становище Української церкви в Польсько-Литовській державі.
- ✓ Яку роль у відродженні православ'я в українських та білоруських землях відіграли у XVII ст. православні братства та козацтво?

- ✓ Яке місце належить Могилянській добі в релігійній та культурній історії України?
- ✓ Яку роль відіграв релігійний чинник у визвольній боротьбі українського народу середини XVII ст.?
- ✓ Як і коли Київська митрополія була підпорядкована Московському патріархату і які наслідки цього?
- ✓ Анафема Іванові Мазепі є актом справедливої оцінки його політичної діяльності чи наруги над цінностями українського народу?
- ✓ Якими рисами вирізнялося православ'я в українських землях у складі Російської імперії (XVIII – початок XX ст.)?
- ✓ Яких форм набрала активізація національних тенденцій у православному середовищі протягом перших десятиліть XX ст.?
- ✓ Коли була відновлена православна автокефалія в наш час?
- ✓ Проблема християнського екуменізму в Україні.

ТЕМА 9.

УКРАЇНСЬКА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА

Перші контакти Київської Русі-України з християнським Заходом. Східна політика Риму і Данило Галицький. Передумови й чинники поширення католицизму. Виникнення осередків Римської церкви в українських землях у XIV-XVст. Місійна роль католицьких орденів. Контрреформація в Речі Посполитій та діяльність єзуїтів. Суспільний статус католицизму й відносини з православною спільнотою. Унійна ідея серед католиків наприкінці XVI ст. Унійна ідея серед православних та підготовка унійної акції. “Берестейські артикули” 1595 р. Берестейська унія і виникнення католицької спільноти східного обряду. Уніати в першій половині XVII ст. Католицизм на правобережній Україні в другій половині XVII-XVIIIст. Католицькі церкви в українських землях після поділів Польщі (кінець XVIII-XIX ст.). Андрій Шептицький та греко-католицька церква в першій половині XX ст. Розп'ята і воскресла церква.

ТЕСТИ

1. У якому році була прийнята Берестейська унія?

- а) 1596 р.;
- б) 1593 р.;
- в) 1598 р.;
- г) 1599 р.

2. Біблія є священною книгою для...

- а) католиків;
- б) православних;
- в) протестантів;
- г) греко-католиків.

3. Що означає слово “унія”?

- а) братство;
- б) партія;
- в) єдність;
- г) союз.

4. Що означає слово конфесія?

- а) релігійна течія;
- б) релігійне вчення;
- в) сукупність законів;
- г) розділ богослов'я.

5. У якому році Папа вдруге пропонує Данилові королівську корону і скіпетр, обіцяючи організувати хрестовий похід проти монголо-татар?

- а) 1251 р.;
- б) 1254 р.;
- в) 1256 р.;
- г) 1259 р.

6. У якому році відбувся перший поділ Польщі, за яким Галичина опинилася під владою Австрії?

- а) 1770 р.;
- б) 1775 р.;
- в) 1772 р.;
- г) 1778 р.

7. Як називалися унії, які укладали візантійські та римські первосвященники?

- а) Ліонська і Берестейська;
- б) Флорентійська і Берестейська;
- в) Ліонська і Флорентійська;
- г) Константинопольська і Берестейська.

8. Хто у 1649 році вимагав ліквідації Берестейської унії?

- а) Юрій Долгорукий;
- б) Б.Хмельницький;

- в) Ярослав Мудрий;
- г) князь Святослав.

9. Коли була відкрита українська греко-католицька Львівська духовна семінарія?

- а) у 1780 р.;
- б) у 1783 р.;
- в) у 1816 р.;
- г) у 1836 р.

10. Хто заснував часопис "Місіонер" у 1897 році?

- а) А.Шептицький;
- б) П.Могила;
- в) М.Шашкевич;
- г) І.Левицький.

11. У якому році Львівський "псевдособор" ліквідував греко-католицьку церкву?

- а) 1936 р.;
- б) 1946р.;
- в) 1054 р.;
- г) 1569 р.

12. У якому році була знову відновлена Українська греко-католицька церква?

- а) 1989 р.;
- б) 969 р.;
- в) 1564 р.;
- г) 654 р.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- ✓ Коли відбулися перші контакти Київської Русі з християнським Заходом?
- ✓ Хто були перші католицькі місіонери на Русі?
- ✓ Яка доля спіткала "Данилову унію"?
- ✓ Якою була роль єзуїтів у релігійному та культурному житті України?
- ✓ Назвіть причини, з яких православний єпископат звернувся до унії.
- ✓ Як була підготовлена та проведена унійна акція 1569 р.?

- ✓ Роль УГКЦ у національно-визвольній боротьбі українського народу.
- ✓ Основні етапи історії Української греко-католицької церкви.
- ✓ У чому полягала спільність та відмінність політики Росії та Австро-Угорщини щодо католицьких церков на їхніх територіях?
- ✓ Чим було зумовлено те, що активний спротив греко-католицькій церкві на українських землях з часом переріс у не менш активну підтримку її значною кількістю населення України?
- ✓ Подвижницька діяльність митрополита Андрея Шептицького.
- ✓ Схарактеризуйте патріарха і кардинала Йосипа Сліпого як національного та релігійного діяча.
- ✓ Чи втратили греко-католики після об'єднання з Римом питоменні риси українсько-візантійського обряду?
- ✓ Як еволюціонувала УГКЦ в Україні та за кордоном?
- ✓ Які ви бачите шляхи для братської співпраці між православними і греко-католиками в Україні?

ТЕМА 10. НЕТРАДИЦІЙНІ РЕЛІГІЇ ТА СЕКУЛЯРНІ ВЧЕННЯ РЕЛІГІЙНОГО ХАРАКТЕРУ

Загальні особливості нетрадиційної релігійності. Неохристиянські течії, вірування на загальнохристиянській основі. Орієнталістські (східні) релігії. Езотеричні об'єднання. Неоязичництво. Синтетичні релігії. Сайєнтологічні рухи. Прибічники сатанізму, демонології. Віросповідальні системи, що сформувалися у процесі науково-технічного розвитку людства.

ТЕСТИ

1. Синкретичні й універсальні утворення, що поєднують у собі як елемент багатьох існуючих релігій, так і ідеї теософії, антропософії, сучасні філософські й богословські доктрини, астрологію й окультизм, біоенергетику й екстрасенсоріку, містичну уфологію тощо:
 - а) іслам;
 - б) християнство;
 - в) неорелігія;
 - г) буддизм.

2. **Яка причина виникнення нетрадиційних релігій?**
- криза традиційної релігії;
 - віра в Бога;
 - невіра в самого себе;
 - історична цілісність.
3. **На які три групи поділяються нові релігії в Україні, які утворилися в США в 60-х роках ХХ ст., а в Західній Європі та Україні поширилися в 80-90-их роках ХХ ст.?**
- “Діти Бога”, Церква об’єднання (уніфікації), Місцева церква тощо – культу, що виникли на запозичених християнських ідеях і пропонують власний шлях до спасіння;
 - Рух “Харе Кришна”, віра Багаї, “Місія божественного світла” тощо – культу, що виникли на основі східних вірувань;
 - Церква сайєнтології, Товариство трансцендентальної медитації тощо – культу, що практикують психологію в релігії;
 - секти нусайритів, рафітидів, карматів тощо – новітні мусульманські рухи.
4. **Релігійні рухи, в яких орієнтація на наукові та технічні досягнення поєднується з практикою психоаналізу – це...**
- саєнтологічні;
 - езотеричні;
 - синтетичні;
 - демоністичні.
5. **Медитація – це...**
- напрямок у філософії й теології, що сформувався під впливом ідей Фоми Аквінського;
 - чуттєво-наочний цілісний образ предметів і явищ, що виникає за допомогою уяви на основі минулого чуттєвого досвіду, який зберігається і відтворюється в пам’яті узагальнено;
 - релігійне об’єднання, що відокремилася від панівного в країні релігійного напрямку і конфліктує з ним;
 - розумові дії, за допомогою яких досягається стан заглибленості, повного відволікання від зовнішніх впливів шляхом концентрації уваги на головному об’єкті.
6. **Яка релігія історично не успадковується від попередніх епох?**
- християнство;
 - нетрадиційна;

- світова;
 - національна.
7. **Книга В.Шаяна, у якій він пропонує повернутися до батьківської традиції, до коренів української духовності?**
- “Віра наших предків”;
 - “Темна доктрина”;
 - “У світі істини”;
 - “Шлях до себе”.
8. **Ім’я явленого українцям Бога, за твердженням засновника РУНВіри Л.Силенка.**
- Стрибог;
 - Перун;
 - Даждьбог;
 - Лель.
9. **Одна з новітніх релігійних течій, у якій поєднані риси східних релігій і християнства, різних філософських і соціальних вчень – це...**
- Біле братство;
 - Брати честі;
 - Церква Єднання;
 - Церква Віросповідування.
10. **Індійський поет, музикант, філософ, громадський діяч, його філософія любові виражає глибокий зв’язок людини і Бога, які є аспектами однієї й тієї ж сутності.**
- Шрі Чінмоя;
 - Ошо;
 - Шрі Сат’ї Саї Баба;
 - Шрівастава Нірмала.
11. **Релігійно-філософське вчення про можливість містичного та інтуїтивного пізнання Бога завдяки безпосереднім контактам із надприродними силами.**
- теософія;
 - філософія;
 - геологія;
 - фізика.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- ✓ Які соціально-політичні, психологічні чинники наворачують людей до нетрадиційних релігій, неорухів тощо?
- ✓ Дайте визначення культів і сект. Яка між ними різниця?
- ✓ Які вірування ми відносимо до нетрадиційних в Україні? Чому про них не склалося усталеної думки?
- ✓ У чому суть віровчення культів і сект про нових "пророків" і нові "об'явлення"?
- ✓ Як трактується в культах і сектах Пресвята Трійця – Отець, Син і Святий Дух?
- ✓ Дайте характеристику їхнього віровчення про спасіння, рай і пекло.
- ✓ Чому РУНВіру слід віднести до змішаних західно-східних культів і сект?
- ✓ Як вплинув науково-технічний прогрес на релігійну картину сучасного світу?
- ✓ Охарактеризуйте загальні особливості релігійних учень секулярного характеру.
- ✓ Наведіть приклади того, як окремі принципи конкретних віросповідальних систем секулярного характеру знаходили своє втілення в соціально-політичній практиці різних народів і держав.
- ✓ Проблема сенсу життя у секулярних ученнях релігійного характеру.
- ✓ Яку небезпеку являють собою спіритичні та окультні "науки" для українського суспільства?

РОЗДІЛ IV. ІСТОРИЧНІ ФОРМИ КРИТИЧНОГО АНАЛІЗУ РЕЛІГІЇ

*Мале знання відводить від Бога,
велике приводить до Нього.*

Френсіс Бекон

Розділ присвячений історичним формам вільнодумства, що породили традицію критичного становлення до релігії, а також про тенденції як до надмірної клерикалізації, так і до надмірної атеїзації суспільства, що врешті-решт зумовило питання про правове вирішення проблеми.

ТЕМА 11. ВІЛЬНОДУМСТВО ЯК ФОРМА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТА СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

Вільнодумство давнього світу. Вільнодумство середньовіччя. Вільнодумство епохи Відродження і періоду ранніх буржуазних революцій.

ТЕСТИ

1. *Вільнодумство – це...*
 - а) ідейно-духовна течія, що визнає право людини на свободу мислення, вільне пізнання сутності світу, критичне ставлення до усталених поглядів і переконань;
 - б) беззастережне прийняття того, кого любиш і самовідданість щодо нього аж до самозречення;
 - в) винесення людських рис символічними засобами поза людину, переселення їх на явища морально-побутового та виробничого характеру;
 - г) вияв критичного підходу людини до релігії, раціонального осмислення її догматів і засіб відстоювання права на свободу думки в пошуках істини.
2. *Де були виявлені перші документальні свідчення вільнодумства?*
 - а) у Вавилоні;
 - б) у Греції;
 - в) в Індії;
 - г) у Китаї.
3. *Хто вперше вжив термін "вільнодумство"?*
 - а) Бенедикт Спіноза;
 - б) Джон Локк;
 - в) Ентоні Коллінз;
 - г) Рене Декарт.
4. *Основне джерело виникнення та існування релігії за Епікуром – це...*
 - а) страх смерті;
 - б) забобони;
 - в) природа речей;
 - г) незнання законів розвитку природи.

5. У якій книзі змальовується, як людина у граничній ситуації стає спроможною глибше зрозуміти волю Бога?
- "Книга Йова";
 - "Книга Буття";
 - "Книга Життя";
 - "Книга Смерті".
6. Класичний представник вільнодумства.
- Ж.Мельє;
 - Т.Гобс;
 - П.Гольбах;
 - Ф.Вольтер.
7. У ранні періоди історії вільнодумство виявляло себе як послідовний...
- фетишизм;
 - тотемізм;
 - анімізм;
 - атеїзм.
8. Найосвіченіший і найоригінальніший філософ ІХ ст., який першим поділив мислителів на ортодоксів і вільнодумців.
- Іоанн Скотт Еріуген;
 - П'єр Абеляр;
 - Тіт Лукрецій Кара;
 - Роджер Бекон.
9. "Український (русинський) Демосфен" або "сучасний Цицерон" – це...
- Кирило Ставровецький;
 - Юрій Дрогобич;
 - Станіслав Оріховський-Роксолан;
 - Микола Коперник.
10. Хто започаткував наукову критику Біблії?
- М.Монтень (1533-1592);
 - Ф.Вольтер (1694-1778);
 - Б.Спіноза (1632-1677);
 - Г.Сковорода (1722-1794).

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- ✓ Проаналізуйте чинники, які покликали до життя релігійне вільнодумство.
- ✓ Охарактеризуйте спільні й відмінні риси релігійного вільнодумства давнього світу, середньовіччя, епохи Відродження.
- ✓ Історичні корені й суспільна практика релігійного вільнодумства.

ТЕМА 12. ФОРМИ ВІЛЬНОДУМСТВА

Богоборство, скептицизм, антиклерикалізм, індіферентизм, нігілізм, атеїзм.

Радикальні форми вільнодумства: французький атеїзм XVIII ст. і марксистсько-ленінський атеїзм.

Природничо-наукове вільнодумства.

Сучасні організації вільнодумства.

ТЕСТИ

- Як називається найелементарніша форма вільнодумства?
 - богоборство;
 - релігійний нігілізм;
 - релігійний скептицизм;
 - атеїзм.
- Методологічний принцип, із допомогою якого обґрунтовується можливість піддавати сумніву істинність релігії в цілому або її окремих положень.
 - богоборство;
 - релігійний нігілізм;
 - релігійний скептицизм;
 - атеїзм.
- Форма вільнодумства, що виявляється в байдужості до релігії, ігноруванні її під час вирішення практичних або світоглядних проблем і не заперечує прийняття нерелігійних духовних цінностей.
 - релігійний індіферентизм;
 - релігійний нігілізм;

- в) релігійний скептицизм;
 з) атеїзм.
4. *Ідейний та соціально-політичний рух, спрямований проти церкви як соціального інституту на визволення політичного й духовного життя, культури та освіти від впливу церкви.*
 а) атеїзм;
 б) боготворство;
 в) пантеїзм;
 з) антиклерикалізм.
5. *Коли виникло вільнодумство революційних демократів?*
 а) в 50-х рр. XIX ст.;
 б) в 40-х рр. XIX ст.;
 в) в 30-х рр. XIX ст.;
 з) в 60-х рр. XIX ст.
6. *У творчості яких філософів представлений атеїзм екзистенціалістів?*
 а) М.Монтеня;
 б) А.Камю;
 в) Ж.-П.Сартра;
 з) Г.Сковороди.
7. *Интерес З.Фрейда до дослідження релігії вперше мав вияв у праці...*
 а) "Нав'язливі дії і релігійні обряди";
 б) "Тотем і табу";
 в) "Майбутнє однієї ілюзії";
 з) "Про природу".
8. *У яких країнах в останні роки найбільш активно проявляється вільнодумство?*
 а) США;
 б) Росії;
 в) Франції;
 з) Японії.
9. *Який напрямок атеїзму є досить впливовим у сучасному вільнодумстві в русі французьких вільнодумців?*
 а) демократичний;
 б) соціальний;

- в) філософський;
 з) гуманістичний.

10. *У яких періодичних виданнях США виявляє себе демократичний напрямок у вільнодумстві?*
 а) "Гуманіст";
 б) "Таймс";
 в) "Американський атеїст";
 з) "Нью-Йорк".

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- ✓ Світоглядні основи релігії та вільнодумства.
- ✓ Яку роль відіграв атеїзм у функціонуванні духовної культури людства?
- ✓ Чому у житті християн є можливий атеїзм та до чого приводить його поширення?
- ✓ Розкажіть про власну систему "християнського еволюціонізму" всесвітньо відомого вченого П.Гейяра де Шардена (1881-1955 р.р.).
- ✓ Софійне тлумачення Всесвіту за П.Флоренським (1882-1937 р.р.).

РОЗДІЛ V. КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ І ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СВОБОДИ СОВІСТІ В УКРАЇНІ

*Не можна робити ідола з істини,
 бо без любові і милосердя вона не
 приносить ніякої користі. Більше
 того, і сама істина пізнається
 любов'ю.*

Блез Паскаль

В останньому розділі розглядається проблема конституційного закріплення і правового регулювання свободи совісті в Україні. Сутність та умови забезпечення свободи совісті, як здатності особистості формулювати свої моральні обов'язки, вимагати від себе їх повного виконання, здійснювати моральний самоконтроль і самооцінку своїх думок і вчинків.

ТЕМА 13.
ПОНЯТТЯ СВОБОДИ СОВІСТІ ЯК КОНСТИТУЦІЙНО
ПРАВОВОЇ КАТЕГОРІЇ

Поняття "свободи совісті" – його філософський і конституційно-правовий аспекти. Різні форми виразу принципу свободи совісті за певних історичних часів. Конституція та закони України про свободу совісті. Правове регулювання стосунків держави та релігійних об'єднань.

Конституційно-правовий зміст свободи совісті. Свобода совісті як право сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати жодної. Принцип відокремлення церкви від держави. Конституційні норми свободи совісті та реальні можливості її забезпечення в Україні. Необхідність законодавчого регулювання релігійних стосунків між людьми.

ТЕСТИ

1. Свобода совісті – це...

- а)* вибір людиною вектора власного діяння;
- б)* філософське вчення, що заперечує можливість достовірного пізнання сутності дійсності, істини;
- в)* своєрідний акт (процес) самовизначення людини;
- г)* здатність людини діяти (чи не діяти) з власної волі.

2. Ця біблійна історія показує, як людина, незважаючи на заборону, робить крок, продиктований власним сумлінням.

- а)* історія про вигнання Адама і Єви з раю;
- б)* історія про Ноїв ковчег;
- в)* історія про вбивство Авеля;
- г)* історія про Соломона.

3. Воля – це...

- а)* складний внутрішній вольовий процес, у якому надається перевага одній альтернативі при відмові від іншої;
- б)* здатність людини до вибору мети діяльності, внутрішні зусилля, необхідні для її втілення;
- в)* активно-творча, незалежна духовна діяльність індивіда, який усвідомлює власну унікальність;
- г)* вільний, усвідомлений людиною і санкціонований її совістю вибір ціннісно-смыслових засад, життєвих орієнтирів та визначення на цій основі позицій власного буття.

4. Свобода церкви – це...

- а)* незалежне функціонування релігійних течій, рухів та їхніх інституцій;
- б)* ступінь автономності, незалежності внутрішнього устрою, структури управління певного релігійного об'єднання, його правовий статус і можливості виконання ним поставлених завдань;
- в)* свобода вибору особистістю релігійного світогляду, тобто її здатність до релігійного самовизначення, й самореалізація у вибраній релігійній сфері;
- г)* здатність людини до вибору мети діяльності; внутрішні зусилля, необхідні для її втілення.

5. Це своєрідний вияв рівня культури, взаємин у сфері як міжконфесійних, так і внутріцерковних відносин, а отже, і вияв рівня їх гуманності.

- а)* віросповідання;
- б)* релігійна толерантність;
- в)* хрещення;
- г)* молитва.

6. Перший конституційний акт, що стверджував право релігійної свободи:

- а)* Білль про права у формі десяти поправок до Конституції США;
- б)* концепція відокремлення церкви від держави;
- в)* концепція вільного відправлення релігійних культів;
- г)* Біблія.

7. Об'єднання віруючих громад на базі єдиного віровчення та належності до конфесії, якій властиві всі ознаки соціальної групи називається...

- а)* патристика;
- б)* релігійні норми;
- в)* релігійна організація;
- г)* всесвітня релігійна організація.

8. Хто був автором таких слів: "Держава найбільш вільна тоді, коли закони її ґрунтуються на здоровому глузді...?"

- а)* Д.Локк;
- б)* Б.Спіноза;
- в)* П.Бейль;
- г)* М.Монтень.

9. У якому році імператор Костянтин і його співправитель Лаціній підписали "Міланський едикт про віротерпимість"?
- 311 р.;
 - 315 р.;
 - 313 р.;
 - 320 р.
10. У скількох країнах законодавство обумовлює зайняття вищих посад у державі прийняттям релігійної присяги?
- 25;
 - 30;
 - 35;
 - 40.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- ✓ Чому, на вашу думку, свобода совісті належить до невід'ємних прав людини?
- ✓ Охарактеризуйте роль держави щодо забезпечення свобод, необхідних для реального утвердження свободи совісті в суспільстві.
- ✓ Свобода совісті в духовному житті суспільства.
- ✓ Свобода совісті як закономірне породження суспільного прогресу, її сутність.
- ✓ Що гарантує громадянам України ст. 35 Конституції України?
- ✓ Які конституційні норми містить у собі правовий зміст свободи совісті?

ТЕМА 14.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ СВОБОДИ СОВІСТІ В УКРАЇНІ

Специфічне прийняття і відображення у суспільно-історичній практиці українців ідеологічних постулатів та організаційних форм релігії. Потреби захисту власної релігійної самобутності. Правове регулювання релігійно-церковного життя впродовж історії на українських землях.

Українське законодавство про свободу совісті та міжнародні правові документи про права людини (Загальна декларація прав людини (1948 р.), Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини (1950 р.)).

Екуменічні процеси в Україні.

ТЕСТИ

- У якому році була підписана Зборівська Українсько-польська угода, у якій декларувалося визнання політичної рівноправності українського і польського духовенства?
 - 1649 р.;
 - 1645 р.;
 - 1661 р.;
 - 1672 р.
- У якому році було ухвалено "Положення про релігійні об'єднання в Українській РСР"?
 - 1972 р.;
 - 1981 р.;
 - 1976 р.;
 - 1979 р.
- У якому році Російській православної церкві було дозволено зберегти дореволюційну назву ("Російська") і монархічну централізовану структуру (патріархат)?
 - 1938 р.;
 - 1935 р.;
 - 1942 р.;
 - 1947 р.
- Коли був виданий третій Універсал Української Центральної Ради, який гарантував свободу совісті?
 - 8 жовтня 1915 р.;
 - 7 листопада 1917 р.;
 - 5 липня 1920 р.;
 - 3 квітня 1923 р.
- Яким роком датується Адміністративний кодекс УРСР, розділ 10 якого був присвячений "Правилам про культури"?
 - 1879 р.;
 - 1927 р.;
 - 1976 р.;
 - 1678 р.
- В якому році Народним комісаріатом освіти було прийнято постанову "Про релігійні обряди і викладання закону Божого в радянській українській школі"?
 - 1919 р.;

- б) 1924 р.;
в) 1917 р.;
г) 1921 р.
7. Країна, де імператори не лише призначали чи звільняли патріархів, митрополитів, а й вирішували питання організаційного, канонічного і навіть догматичного розвитку церкви.
а) Росія;
б) Візантія;
в) Франція;
г) Італія.
8. Період існування православної церкви України у складі Московської патріархії.
а) синодальний;
б) княжий;
в) козацький;
г) сучасний.
9. На початку якого століття громадсько-політичне життя України ознаменувались утворенням перших політичних партій?
а) XVII ст.;
б) XX ст.;
в) XVIII ст.;
г) XIX ст.
10. У якому році було прийнято закон "Про свободу совісті та релігійні організації в Україні", згідно з яким здійснювалося правове регулювання відносин держави і церкви?
а) 1987 р.;
б) 1993 р.;
в) 1991 р.;
г) 1997 р.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

- ✓ Свобода совісті в історії України.
- ✓ Охарактеризуйте особливості забезпечення свободи совісті в Україні після проголошення її незалежності.
- ✓ Особливості взаємовідносин церкви і держави в Україні.

- ✓ Основні положення Закону "Про свободу совісті та релігійні організації в Україні".
- ✓ Дві релігійні проблеми, які постали перед українським суспільством після проголошення незалежності України.
- ✓ Що ви знаєте про шляхи врегулювання релігійних конфліктів?
- ✓ Роль політичних чинників у забезпеченні прав українського народу на самобутність у релігійному житті.
- ✓ Назвіть міжнародні правові акти про свободу совісті.
- ✓ Особливості конституційно-правових норм України, що регулюють відносини громадян у сфері релігії та культур.
- ✓ Які існують можливості співіснування конфесій та напрямків?
- ✓ У чому сутність екуменізму?
- ✓ У чому сутність поняття "соборність"?
- ✓ Сучасний стан релігійності і нерелігійності в Україні.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Робоча програма курсу передбачає проведення семінарських та практичних занять, обсяг яких наведено у тематичному плані. Кожна тема містить як теоретичний, так і практичний аспект. Для кращого засвоєння тем курсу передбачається виконання студентами практичних вправ та завдань. Приклади яких наведені в цьому розділі. Студентам пропонується вирішити запропоновані завдання, які ґрунтуються на теоретичній базі курсу.

Тема 1. Релігієзнавство як наука

1. Релігієзнавство в системі філософського знання. Предмет та структура релігієзнавства.
2. Основні підходи до з'ясування феномену релігії.
3. Теорії походження релігії: богословські та наукові.
4. Функції релігії та їх навантаження в процесах буття людини і суспільства.

Тема 2. Генезис релігій, її ранніх форм

1. Богословсько-теологічний підхід до питання походження релігії.
2. Науковий підхід до дослідження питання генезису релігії.
3. Релігії в примітивному суспільстві: тотемізм, анімізм, фетишизм, магія, шаманізм, рільницький культ.
4. Релігійні уявлення стародавніх слов'ян.

Тема 3. Етнічні та регіональні релігії

1. Загальні риси форм релігійного життя різних народів.
2. Релігійні уявлення Стародавнього Сходу.
3. Іудаїзм. Релігії Стародавніх Греції та Риму.
4. Релігії Стародавніх Ірану та Індії.
5. Релігії Стародавніх Китаю та Японії.

Тема 4. Світові релігії

1. Буддизм. Трипітака – священна книга буддистів.
2. Християнство. Новий Завіт – основне джерело християнського віровчення.
3. Іслам. Коран – священна книга мусульман.
4. Взаємозв'язок текстів Старого Завіту, Нового Завіту і Корану.

Тема 5. Історія та сучасний стан релігії в Україні

1. Дохристиянські вірування та культу в Україні.
2. Проникнення світових релігій на територію України.
3. Історія православ'я в Україні.
4. Українська греко-католицька церква.
5. Римо-католицька церква в Україні.
6. Протестантизм в Україні.
7. Вірмено-григоріанська церква, іудаїзм та іслам в Україні.
8. Нетрадиційні неорелігії в Україні.

Тема 6. Конституційно-правові основи забезпечення свободи совісті в Україні

1. Історія формування уявлення про свободу совісті.
2. Свобода совісті в контексті становлення української державності.
3. Законодавче забезпечення свободи совісті в Україні.
4. Права людини та свобода совісті.
5. Міжконфесійний діалог і співпраця віруючих і невіруючих в Україні.
6. Екуменічні процеси у світі і в Україні.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ДО ВИКОНАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ ТА НАПИСАННЮ РЕФЕРАТІВ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ РЕФЕРАТІВ

Реферат є самостійною роботою студента. Його підготовка має сприяти отриманню більш глибоких знань, вмінню узагальнювати

практичний досвід і правильно робити висновки, вносити конструктивні пропозиції та рекомендації по різних проблемам курсу.

Робота студента над рефератом включає вибір теми, складання бібліографії, ретельного вивчення літератури за темою та фактичного матеріалу, складання плану реферату та його написання. План реферату та основні етапи підготовки його узгоджуються з викладачем.

Обсяг реферату складає 10-15 сторінок друкованого тексту. Реферат може бути написаний і власноруч, але обов'язково чітко. На титульному листі зазначається назва учбового закладу, тема реферату, прізвище, ім'я студента, а також прізвище викладача, назва кафедри. Друга сторінка має містити план реферату із зазначенням сторінок розділів. В кінці реферату студент подає список використаної літератури, ставить дату і підпис.

Зміст реферату має бути поданий логічно, літературною мовою. В рефераті мають бути додержані правила наукового апарату (цитування, посилання, бібліографія).

При обговоренні реферату на семінарському занятті викладач дає аналіз рівня його виконання та виставляє відповідну оцінку (в балах).

ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ

1. Релігієзнавство як наука про релігію.
2. Суть та поліфункціональність релігії.
3. Віра як релігійний феномен.
4. Характеристика первісних форм релігійного життя.
5. Дохристиянські вірування українського народу.
6. Залишки язичницьких звичаїв і свят у православній українській культурі.
7. Релігійне життя Стародавньої Греції.
8. Проблема людини і світу в уявленнях давніх месопотамців.
9. Релігійні уявлення та реформа у Давньому Єгипті.
10. Іудаїзм – перша монотеїстична релігія.
11. Особливості індуїстського віровчення та культу.
12. Конфуціанство в системі стародавньокитайського світогляду.
13. Вплив релігійних систем Китаю та Японії на західноєвропейську культуру.
14. Філософські концепції та етичні принципи зороастризму.
15. Буддизм та його соціальна сутність.
16. Трипітака – священна книга буддистів.
17. Іслам та його основні напрями.
18. Коран – священна книга мусульман.
19. Біблія – священна книга християнства та іудаїзму.
20. Склад та структура Біблії (Канон Старого Завіту; Канон Нового Завіту).
21. Неканонічні твори Біблійної традиції (апокрифи).
22. Історія перекладів Біблії.
23. Євангельські притчі.

24. Нагорна проповідь. Щастя в розумінні блаженств.
25. Християнство. Особливості православної традиції (вчення VII Вселенських Соборів; найбільші церковні свята; сакральна архітектура, монастирі та монаше життя).
26. Соціальна доктрина католицької церкви (ставлення до науки і культури; II Ватиканський Собор).
27. Учення про природу і сутність людини у творах Отців церкви.
28. Протестантизм: історія і доктрина. Основні течії деномінації та конфесії в протестантизмі.
29. Екологічна проблематика в сучасному християнстві.
30. Нетрадиційні форми релігійного життя кінця XX ст..
31. Атеїзм та причини його поширення.
32. Огляд сучасної християнської філософської думки.
33. Свобода совісті як одна з невід'ємних свобод людини.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ

Головна відмінність виконання дослідницької роботи від написання реферату полягає в методі дослідження. Студентам пропонується тема дослідження, за якою необхідно визначити обсяг статистичної інформації, дослідити питання та сформулювати власні висновки.

Обсяг дослідницької роботи складає до 5 сторінок друкованого тексту. На титульному листі зазначається назва учбового закладу, тема дослідницької роботи, прізвище, ім'я студента, а також прізвище викладача, назва кафедри. Друга сторінка має містити власні висновки дослідницької роботи. Наступні сторінки містять статистичну інформацію, що є підставою до висновків студента. В кінці роботи студент подає список використаної літератури, ставить дату і підпис.

Передбачається, що тематика дослідницьких робіт має поповнюватись тими напрямками, що є актуальними в сучасному духовному житті суспільства.

ТЕМАТИКА ДОСЛІДНИЦЬКИХ РОБІТ

1. Дослідження раних етапів розвитку релігії у творах Джеймса Фрезера.
2. Первісні та примітивні форми релігійного життя.
3. Спільні та відмінні риси вчень, сформульованих в Авесті й Ведах.
4. Вплив зороастризму на філософські системи європейських народів.

5. Релігійні традиції Японії.
6. Буддизм – найдавніша світова релігія.
7. Дзен-буддизм і європейська культура XX ст..
8. Релігійно-моральний стан народів перед Різдом Ісуса Христа.
9. Вплив іудейської та християнської традиції на становлення віровчення ісламу.
10. Шляхи проникнення християнства на Русь-Україну та поширення і поглиблення його за Володимира Великого.
11. Християнська етика як методологічна засада філософії духа.
12. Ставлення католицької і православної церков до тенденції розвитку людства.
13. Проблеми екуменізму в християнстві.
14. Автокефальні православні церкви.
15. Католицькі чернецькі ордени: історія і сучасність.
16. Сучасний протестантизм в Україні: динаміка і тенденції розвитку.
17. Подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу.
18. Екологічна проблематика в сучасному православ'ї.
19. Духовне значення літургійного року.
20. Символіка в іконографії та іконостас.
21. Понтифікат Папи Іоанна Павла II.
22. Біблійні сюжети у світовій музичній культурі нового та новітнього часу.
23. Визначні архітектурні пам'ятки культового призначення в Україні.
24. Церковна археологія древнього Києва.
25. Християнська духовна музика і образотворче мистецтво.
26. Нетрадиційні форми релігійного життя кінця XX століття.
27. Природничо-наукове вільнодумство.
28. Марі Жозеф П'єр Тейяр де Шарден – один з найвідоміших представників теологічної філософії XX століття.

ПОРАДИ ДО САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРИ З КУРСУ

Самостійне вивчення літератури з курсу передбачає опрацювання різноманітних джерел інформації за темою, що вивчається. Джерелами інформації є Законодавчі акти, монографії, підручники, статті. Для зручності опрацювання необхідної інформації слід користуватися фондами бібліотеки КДВМУ ім. Р.М.Глієра (абонент, читальний зал, зал нових надходжень), іншими бібліотекми та мережею ІНТЕРНЕТ.

Нижче, до кожної теми, наведено номери, які відповідають номеру за списком рекомендованої літератури. Слід зауважити: перелік рекомендованої літератури не може бути повним з тої причини, що він постійно поповнюється новими розробками та статистичною інформацією. Тому, при самостійному вивчення літератури, необхідно слідкувати за новими надходженнями в бібліотечному фонді та новими публікаціями в релігійній періодиці.

<i>Назва теми</i>	<i>Література</i>
Тема 1. Сутність і походження релігії	16, 21, 34, 42, 54, 68, 97, 117, 129, 130, 135, 136, 146
Тема 2. Релігія як сфера духовної культури, її елементи, структура та функції	26, 27, 31, 41, 48, 71, 88, 91, 103, 116, 120, 133, 147
Тема 3. Первісні форми релігії	2, 44, 49, 68, 79, 107, 117, 118, 119, 126, 137, 146
Тема 4. Ранні національні релігії	12, 33, 38, 64, 65, 67, 72, 86, 141
Тема 5. Пізні національні релігії	3, 10, 12, 13, 14, 25, 33, 37, 38, 39, 56, 59, 63, 121, 131, 141, 145, 148, 149
Тема 6. Світові релігії	1, 7, 14, 23, 28, 29, 33, 47, 48, 52, 63, 75, 78, 80, 92, 95, 96, 111, 139, 141, 144
Тема 7. Софійний характер Київського християнства	7, 15, 19, 35, 40, 51, 53, 56, 60, 62, 66, 82, 83, 84, 122, 124, 125, 128, 132, 143, 150
Тема 8. Рух за незалежну Руську митрополію і УПЦ	8, 9, 11, 20, 32, 47, 50, 57, 70, 73, 89, 125, 127, 138, 143
Тема 9. Українська греко-католицька церква	6, 9, 19, 32, 40, 56, 57, 90, 104, 106, 115, 123, 125, 138, 143, 150
Тема 10. Нетрадиційні релігії та секулярні вчення релігійного характеру	4, 17, 30, 36, 43, 47, 48, 61, 74, 93, 110, 129
Тема 11. Вільнодумство як форма індивідуальної та суспільної свідомості	18, 55, 69, 81, 102, 108, 112, 114
Тема 12. Форми вільнодумства	18, 24, 55, 76, 77, 94, 105, 113, 140, 142
Тема 13. Поняття свободи совісті як конституційно-правової категорії	5, 22, 45, 46, 58, 87, 98, 99, 101, 109
Тема 14. Реалізація принципів свободи совісті в Україні	8, 22, 48, 74, 85, 100, 101, 109, 125, 134

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

- Біблія. – К., 2004.
 Святе Письмо. – Рим, 1991.
 Толковая Библия или Комментарий на все книги Св. Писания Ветхого и Нового Завета. Издание преемников А.П.Лопухина: В 3-х т. – Стокгольм, 1987.
 Коран / Пер. и комментарий И.Ю.Крачковского. – М., 1990.
 Библиейская энциклопедия. – М., 1991.
 Буддизм: Словарь. — М., 1992.
 Индуизм. Джайнизм. Сикхизм: Словарь. — М., 1996.
 Ислам: Краткий справочник. — 2-е изд. — М., 1986.
 Костів К. Словник-довідник біблійних осіб, племен і народів. - К.: Україна, 1995. - 429 с
 Мень А. Библиологический словарь. – М., 2002.
 Мифы народов мира. Энциклопедия. – М., 1992.
 Плачинда С.П. Словник давньоукраїнської міфології – К., 1993. – 63с.
 Полный православный богословский энциклопедический словарь. – М., 1992.
 Православие: Словарь. — М., 1989.
 Протестантизм: Словарь. — М., 1990.
 Релігієзнавчий словник / За ред. А. Колодного, Б. Лобовика. — К.: Четверта хвиля, 1996. - 389 с.
 Религия // Философская Энциклопедия. – М., 1967.
 Христианство: Энциклопедический словарь: В 3т. – М., 1993.
 Шевченко В. М. Словник-довідник з релігієзнавства. — К.: Наук. думка, 2004. — 560 с.

НАВЧАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ЛІТЕРАТУРА

- Академічне релігієзнавство. – К., 2000.
 Головащенко С. Біблієзнавство. – К., 2001.
 Головащенко С. Історія християнства. – К., 1999.
 Історія і теорія релігії і вільнодумства. — К., 1996.
 Історія світової культури. – К., 1999.
 Калінін Ю. А., Харьковщенко Є. А. Релігієзнавство: Підручник. — К., 1997.
 Лубський В. І. Релігієзнавство. — К., 1997.
 Мень А. История религии: В 2-х кн. — М., 1997.
 Основы религиоведения. — М., 1998.
 Религиозные традиции мира: В 2-х т. / Пер. с англ. — М., 1996.
 Релігієзнавство/За ред. М. Ф. Рибачука. — К., 1997.
 Степовик Д. Релігії, культури і секти світу. — Івано-Франківськ, 1998.

- Тихонравов Ю. В. Религии мира. — М., 1996.
 Угринович Д. М. Введение в религиоведение. — М., 1985.
 Українське релігієзнавство. — 1996-1999. - №1-10.
 Ходькова Л.П. Релігієзнавство. — Львів, 2001.
 Чорненський Я.Я. Релігієзнавство: теоретико-практичний курс. Навч. посібник. — К., 2005.

ДОПОМІЖНА ЛІТЕРАТУРА

1. Августин Св. Сповідь. — К., 1997.
2. Аверинцев С.С. и др.. Древние цивилизации. — М., 1989.
3. Авеста: Избранные гимны. — М., 1993.
4. Арестов В. М., Шудрик І. О. Нетрадиційні релігії: суть і спрямування. — К., 1990.
5. Бабій М. Ю. Свобода совісті: філософсько-антропологічне і релігієзнавче осмислення. — К., 1994.
6. Баб'як А. Нові українські мученики ХХ ст.. — Рим, 2002.
7. Барщевський Т. Євангельські притчі. — Львів, 1999.
8. Бессонов М. Н. Православие в наши дни. — М., 1990.
9. Блажійовський Д. Українські Церковні Унії: Константинопільська, Римська, Московська. — Торонто, 1987.
10. Бойс М. Зороастрийці: веровання и обычаи. — М, 1988.
11. Брайтчевский М. Ю. Утверждение христианства на Руси. — К., 1989.
12. Бхават-гита. — М., 1974.
13. Бубер М. Хасидские предания. — М, 1997.
14. Буйе Л. О Библии и Евангелии. — Брюссель, 1988.
15. Булгаков С. Православие: Учение православной церкви. — К., 1991.
16. Вебер М. Избранные произведения. — М., 1990.
17. Вейник В. Почему я верю в Бога. — Минск, 2004.
18. Вертьянов С. Происхождение жизни. — Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 2003.
19. Волконский А. Католичество и Священное предание Востока. — Париж, 1933.
20. Воронін О. Автокефалія української православної церкви. — Філадельфія, 1990.
21. Гараджа В. И. Социология религии. — М, 1996.
22. Горичева Т. Христианство и современный мир. — СПб., 1996.
23. Горсий В. Л. Адвентизм: історія і сучасність. — К., 1987.
24. Григорьян М. М. Курс лекций по истории атеизма. — М, 1974.
25. Гальбиати Э., Пьяцца А. Трудные страницы Библии. Ветхий Завет. — М.-Милан, 1995.
26. Горський В. Історія української філософії. — Львів, 1996.
27. Грушевський М. З історії релігійної думки в Україні. — Львів, 1995.
28. Грюнебаум Г.Э. Основные черты арабо-мусульманской культуры / Пер. с англ. — М., 1981.
29. Гаурдини Р. Господь. — Брюссель, 1995.

30. Гуревич П. С. Нетрадиционные религии на Западе и восточные религиозные культы. — М., 1985.
31. Дайчер Т. Роздуми про віру. — Львів, 1997.
32. Демко С. Католицька церква. — Перемишль, 1995.
33. Джебджора О. Історія Європейської цивілізації. — Львів, 1999.
34. Джеймс У. Многообразие религиозного опыта. — М., 1993.
35. Добротолюбие: В 5-ти т. — Свято-Троицкая Сергиева лавра, 1992.
36. Дорошенко А., Овсій О. Тоталітарні секти: нова міжнародна загроза // Політика і Час—1998.—№11, 12.
37. Дорошенко Е. А. Зороастрийцы в Иране. — М., 1982.
38. Древнеиндийская философия: Начальный период / Пер. с санскрита, подг. текстов, вступ. статья и коммент. В. В. Бродова. — М., 1992.
39. Древнекитайская философия: В 2-х т. — М., 1972.
40. Дублянський А. Українські святі. — Мюнхен, 1962.
41. Духовна культура і релігія. — К., 1972.
42. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. — М., 1996.
43. Егорцев А. Тоталитарные секты. — М., 1997.
44. Еліаде М. Шаманізм. — К., 1998.
45. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації». — К., 1998.
46. Закон України від 23 грудня 1993 р. «Про внесення доповнень і змін до Закону УРСР «Про свободу совісті і релігійні організації» // Голос України. — 1994. — 12 січня.
47. Зноско-Боровский М. Православие. Римо-католичество. Протестантизм и сектантство. — Сергиев-Посад, 1991.
48. Іоанн Павел II. Переступить порог надежды. — М., 1995.
49. Іларіон, митрополит. Дохристиянські вірування українського народу. — К., 1992.
50. Історія християнської церкви на Україні. — К., 1992.
51. Катрій Ю. Пізнай свій обряд. Нью-Йорк, 1982.
52. Катрій Ю. Божественна Літургія — джерело святості. — Львів, 2001.
53. Києво-Печерський патерик / За ред. проф. Д. Абрамовича. — К., 1991.
54. Кимелев Ю. А. Философия религии: систематический очерк. — М., 1998.
55. Климишин І. Вчені знаходять Бога. — Івано-Франківськ, 1993.
56. Коваль І. Церковна археологія. Івано-Франківськ, 1998.
57. Ковчег / Збірник статей з церковної історії. — Львів, 1993.
58. Конституція України. — К., 1996.
59. Конфуцій. Уроки мудрости. — М.; Харків, 1998.
60. Концевич И. М. Стяжание Духа Святаго в путях Древней Руси. — М, 1993.
61. Козовик І. Екзорцизм: міф чи реальність. — Івано-Франківськ, 2003.
62. Креховецький Л. Богослов'я та духовність ікони. — Львів, 2000.
63. Кудасевич Й. Богословсько-практичне введення до Святого Письма. — Львів, 1994.
64. Коростовцев М. А. Религия Древнего Египта. — М, 1991.
65. Косідовський З. Коли сонце було богом. — К., 1993.

66. *Костомаров М.* Закон Божий (Книга Буття українського народу). – К., 1991.
67. *Кун. Н. А.* Легенды и мифы Древней Греции. — М., 1989.
68. *Леви-Стросс К.* Первобытное мышление. — М., 1994.
69. *Лелотт Ф.* Решение проблемы жизни. — Брюссель, 1959.
70. *Литківський В.* Відродження церкви в Україні 1917-1930. — Торонто, 1972.
71. *Лобовик Б.А.* Религиозное сознание и его особенности. — К., 1989.
72. *Лосев А. Ф.* Мифология греков и римлян, - М., 1996.
73. *Льюис К.С.* Просто християнство. Бог под судом. — М., 1994.
74. *Любащенко В.* Історія протестантизму в Україні. — Львів, 1995.
75. *Майка Ю.* Социальное учение католической Церкви. — Рим-Люблин, 1994.
76. *Макдауэлл Д.* Неоспоримые свидетельства. — Минск, 2002.
77. *Мартинетти Д.* Человек, Бог, Вселенная. — М.-Милан, 1991.
78. *Массэ А.* Ислам. Очерки истории / Пер. с фр. — М., 1982.
79. *Мень А.* Магия. Оккультизм. Христианство. — М., 1996.
80. *Мень О.* Син людський. — Львів, 1994.
81. *Мессори В.* Гіпотези про Ісуса. — Львів, 1998.
82. *Мокрий В.* Церква в житті українців. — Львів, 1993.
83. *Моця О., Ричка В.* Київська Русь від язичництва до християнства. — К., 1996.
84. *Музичка І.* Ікона в сімейному житті в Україні. — Рим, 1994.
85. *Музичка І.* Справжня наука про людину – основа соціальних наук. Церква і соціальні проблеми. — Львів, 1993.
86. На рiках вавилонських: 3 найдавнішої літератури Шумеру, Вавилону, Палестини. — К., 1991.
87. Нова Конституція України. Текст Основного Закону. Огляд і коментарі. — К., 1996.
88. *Ноуен Г.* Споглядати красу Господа. — Львів, 1995.
89. *Огієнко І. І.* Українська церква. — К., 1993.
90. *Огірко О.* Християнська етика. — Львів, 1999.
91. *Паскаль Б.* Думки про релігію. — Львів, 1995.
92. Переселение душ: християнський взгляд. — Новосибирск, 1997.
93. *Петрик В. та ін.* Нетрадиційні релігійні та містичні культури України / Навч. посібник. — К., 2003.
94. *Пиццик Ю. Б.* Становление атеизма К. Маркса и Ф. Энгельса. — М., 1983.
95. *Поснов М.* История Христианской Церкви. — Брюссель, 1964.
96. Психологические аспекты буддизма: Сб. ст. — М., 1991.
97. Психологія з викладом основ психології релігії. — Львів, 1998.
98. Религия и общество: Хрестоматия по социологии религии. — М., 1996.
99. Религия и права человека. На пути к свободе совести. — М., 1996.
100. *Сапеляк А.* Українська Церква на Ватиканському Соборі. — Рим, 1967.
101. Свобода віровизнання. Церква і держава в Україні. — К., 1996.

102. Свободомыслие и атеизм в древности, средние века и в эпоху Возрождения. — М., 1986.
103. Святитель Лука (Войно-Ясенецкий). Дух, душа и тело. — М., 1999.
104. *Сергійчук В.* Нескорена церква. — К., 2001.
105. *Сковорода Г.* Пізнай в собі людину. — Львів, 1995.
106. Слідами митрополита / Метод. посібник. — Львів, 2001.
107. *Соколова З.П.* Животные в религиях. — СПб., 1998.
108. Социально-философские аспекты критики религии. — Л., 1986.
109. Слово Святішого Отця Івана Павла II до України. — Львів, 2001.
110. *Слівінський П.* Релігійний вінігрет. — Львів, 1999.
111. *Судзуки Д. Т.* Лекции по дзен-буддизму. — М., 1990.
112. *Тажуризіна З. А.* Идеи свободомыслия в истории культуры. — М., 1987.
113. *Танчер В. К.* Основы научного атеизма. — К., 1974.
114. *Танчер В. К.* Религия и современный мир. — К., 1985.
115. Твори Слуги Божого митрополита Андрея Шептицького. — Львів, 1994.
116. *Тівольс П.* Віковічні проблеми. — Львів, 1997.
117. *Тейлор Е.* Первобытная культура. — М., 1989.
118. *Токарев С. А.* Ранние формы религии. — М., 1990.
119. *Топоров В. Н.* Древо мировое // Мифы народов мира. — М., 1982. — Т. 1.
120. *Топоров В. Н.* Святость и святые в русской духовной культуре. — М., 1995.
121. *Торчинов Е. А.* Даосизм. — СПб, 1998.
122. *Трубецкой Е. Н.* Три очерка о русской иконе. — М., 1991.
123. Українська греко-католицька церква. — Львів, 1994.
124. Українське сакральне мистецтво: традиції, сучасність, перспективи. — Львів, 1994.
125. Українське християнство: історія трагедій та уроки сьогодення. Науковий збірник. — К. — Тернопіль, 2006
126. *Фамицин А. С.* Божества древних славян: — СПб., 1995.
127. *Федорів Ю.* Історія Церкви в Україні. — Люблін, 1991.
128. *Федорів Ю.* Пояснення церковних богослужінь і Святих тайн. — Львів, 1999.
129. *Фейербах Л.* Сущность христианства. — М., 1965.
130. *Филберт Б.* Миры перед Богом. — Львов, 1996.
131. *Флавий И.* Иудейские древности: В 2-х т. — Минск, 1994. — Т. 1,2.
132. *Флоренский П. А.* Иконостас. — СПб., 1993.
133. *Флоренский П. А.* Столп и утверждение истины. В 2-х т. — М., 1990.
134. Формування основ християнської моралі в процесі духовного відродження України. — Острог, 1995.
135. *Фрейд З.* Психоанализ. Религия. Культура. — М., 1992.
136. *Фромм Э.* Человеческая ситуация. — М., 1995.
137. *Фрэнзер Дж.* Золотая ветвь. — М., 1990.
138. *Хома І.* Нарис історії Вселенської Церкви. — Рим, 1990.
139. Хрестоматия по исламу. — М., 1994.
140. *Цігенаус А.* Есхатология. — Львів, 2006.

141. Цимбалістий В. Релігії світу і християнство. – Львів, 1997.
142. Шарден Т. Божественная среда. – М., 2003.
143. Шевченко В. Православно-католицька полеміка та проблеми унійності в житті Руси-України. – К., 2001.
144. Щербатської Ф. И. Избранные труды по буддизму. — М., 1991.
145. Шуцкий Ю. К. Китайская классическая «Книга перемен». — М., 1993.
146. Элиаде М. Аспекты мифа. — М, 1995.
147. Элиаде М. Священные тексты народов мира. – М., 1994.
148. Этика и ритуал в традиционном Китае. — М, 1988.
149. Юнг К. Г. О психологии восточных религий. – М., 1994.
150. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII століття. – К., 1997.

РЕЛІГІЗНАВЧІ ЧАСОПИСИ

Київська церква (Львів).
 Любите друг друга (Польша).
 Людина і світ (Київ).
 Місіонар (Львів).
 Наука и религия (Москва).
 Отрок (Київ).
 Пізнай правду (Львів).

ПОШУКОВІ СИСТЕМИ

Загальні питання:
<http://express.irk.ru/pub/rel/index.htm>
 alt.religion
 alt.religion.all-worlds
 alt.religion.apologetics
 alt.religion.asatru
 alt.religion.computers
 soc.religion.eastern
 talk.religion.misc
<http://www.religioustolerance.org>

Окремі релігії

Зороастризм:
<http://www.avesta.org/zfaq.html>
 alt.religion.zoroastrianism

Конфуціанство:
<http://www.boban.bizland.com/religion/dao/kon.htm>

Даосизм:
<http://www.rarebook.spb.ru/tolek/myfav3.htm> (Міжнародний форум Фен-шуй)
<http://store.in.ru/anna/FengShui/index.htm> (Фен-шуй — центр)

Індуїзм:
<http://www.hinduismtoday.kanai.hi.us/htoday.html>
<http://www.hindunet.org/>
<http://www.spiritweb.org/spirit/veda/overview.html>
 soc.religion.hindu

Джайнізм:
<http://www.cs.colostate.edu/~malaiya/jainhlinks.html>

Сикхізм:
<http://www.sikhs.org>
 soc.religion.sikhism

Іудаїзм:
<http://www.shamash.nysernet.org/>
<http://www.cs.cmu.edu/afs/cs.cmu.edu/user/clamen/misc/Judaica/Readme/html>
<http://www.chabad.org> (Хасидизм)
 Usenet:
 alt.music.jewish
 alt.religion.aishadas
 soc.culture.jewish

Каббала:
<http://kabbalah.da.ru/>

Буддизм:
<http://www.ciolek.com/www.vl-buddhism.html>
<http://www.dharmanet.org/>
<http://www.nef.carleton.ca/dharma/introduction>
 alt.religion.buddhism.nichireu
 alt.religion.buddhism.nkt
 alt.religion.buddhism.tibetan
 talk.religion.buddhism.

Дзен-буддизм:
<http://www.io.com/~shewton/zen>

Християнство:
<http://www.christianity.net/search/>
<http://www.interlog.com/~moehler/allinone>
 alt.christnet.christianlife

alt.christnet.ethics
alt.christnet.hypocrisy
alt.christnet.philosophy
alt.christnet.prayer
alt.christnet.theology
alt.religion.christian
alt.religion.christian-teen
alt.religion.christian.20-something
soc.religion.christian
soc.religion.christian.youthwork

Біблія:

<http://www.cynet.cjm/Jesus/time.htm>
<http://www.gospel.com.net/bible>
<http://ecel.wheaton.edu/www.sb/>
alt.bible
alt.bible.prophecy
soc.religion.christian.bible-study

Православ'я:

<http://www.wco.ru/biblio/> (Бібліотека православного християнина)
<http://www.wco.ru/biblio/worldend/Antil/main.htm> (Слова Святих Отців про Антихриста)
<http://goa.goarch.org/acces/actiontime/faith>
<http://www.nauticjm.net>
[www/balouris/orthodox.html](http://www.balouris/orthodox.html)
<http://www.theologic.com/links.html>
<http://www.lavra> (Києво-Печерська Лавра)

Католицизм:

<http://www.ugcc.org.ua> - офіційний веб-портал Української греко-католицької церкви
<http://www.rkc.lviv.ua> - офіційний веб-портал Римо-католицької церкви
<http://www.rr.lviv.ua> - Радіо Воскресіння, Агенція релігійної інформації
<http://www.catholic.org.ua>
<http://strony.wp.pl> - парафіяльний вісник
<http://www.cs.cmu.edu/web/peop-le/spoc/catholic.html>
<http://www.knight.org/advent>

Протестантизм:

alt.christnet.evangelical
alt.religion.christian.anabaptist.bre-thren
alt.religion.christian.boston.church

alt.religion.christian.calvary.chapel
alt.religion.christian.last-days

Англіканство:

<http://www.ai.nuit.edu/people/mib/anglican/anglican.html>
<http://www.anglican.org.uk/>
<http://www.ecusaanglican.org/>

Іслам:

<http://www.wam.umd.edu/~ibra-him>
<http://www.hti.umich.edu/relig/koran/>
<http://www.utexas.edu/students/amso/quran.html>
alt.islam.sufism
alt.religion.islam
soc.religion.islam

Язичництво:

http://www.chat.ru/~d_astra/
<http://www.Cascade.net/arachne.html>
<http://www.landfield.com/faqs/paganism.faq/>
<http://www.pagan.net/~jaz/pagan>
<http://www.arcana.com/shannon/>

Секти, духовні вчення та інше:

<http://www.omen.orc.ru/>
<http://www.FL35.HTM>
<http://www.anastasia.ru/>
<http://www.acropolis.org> (Товариство «Новий Акрополіс»)
<http://www.mindspring.com/~scottr/end.html> («Життя після життя»)
<http://geon.donetsk.ua/public/RERIKH/index.html> (Реріхівська бібліотека)
<http://koi.qigong.ru/home.html> (Ці-гун, школа майстра Сюї Мінь-шан)

Магія:

alt.magick
alt.magick.tantra
alt.magick.serious

Атеїзм:

<http://www.athwist.org/>
<http://www.ingidels.org>
alt.atheism
alt.Atheism.moderated
soc.atheism

ФОРМИ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ ТА УМІНЬ

Поточний та підсумковий контроль: курс розраховано на один учбовий семестр. Передбачається поточний підсумковий контроль в кінці кожної теми у вигляді

- ✓ контрольних робіт,
- ✓ рішення тестів,
- ✓ усного опитування по проблемним питанням,
- ✓ індивідуальних співбесід,
- ✓ активних методів навчання,
- ✓ самоперевірки виконаних завдань,
- ✓ захисту рефератів.

Критерії оцінки

За *реферат* студент може отримати максимальну кількість балів – 10. Таку оцінку заслуговує бездоганний за змістом та оформленням реферат, що свідчить про вміння студента глибоко, на високому науковому рівні висвітлити складні теоретичні питання. В такому рефераті широко використовується спеціальна література та грамотно викладений зміст.

8 балів отримує реферат, в якому студент на основі вивчення літератури виявив тверде знання основних питань вибраної теми та вміння органічно пов'язувати їх з практикою, але в ньому мають місце окремі несуттєві недоліки (наприклад: неповне розкриття деяких питань, не зовсім вдале оформлення...).

6 балів ставиться за реферат, в якому загалом вірно, але не глибоко висвітлені головні питання теми і мають місце окремі недоліки, що стосуються змісту та оформлення роботи.

4 бали заслуговує слабкий в теоретичному відношенні реферат, що не розкриває по суті основних питань теми, містить помилкові положення та суттєві недоліки в оформленні роботи.

За *дослідницьку роботу* студент максимально може отримати 10 балів. Таку оцінку заслуговує вміння студента творчо аналізувати факти сьогодення, нову інформацію з релігійної проблематики, самостійно робити висновки та узагальнення, додержання обсягу дослідницької роботи.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО СКЛАДАННЯ ІСПИТУ (АБО ЗАЛКУ) З ДИСЦИПЛІНИ

ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ (ЗАЛКОВІ) ПИТАННЯ

з курсу "Релігієзнавство"

1. Основні релігієзнавчі концепції та їхня загальна характеристика.
2. Предмет, структура і методологія курсу "Релігієзнавство".
3. Релігієзнавство і теологія.
4. Світ надприродного в релігійному світогляді.
5. Основні підходи до з'ясування феномену релігії.
6. Загальна характеристика первісних релігійних вірувань, їх специфіка та особливості.
7. Форми первісних вірувань: магія, анімізм, тотемізм, фетишизм.
8. Релігійні уявлення народів давньої Месопотамії (Шумер, Аккад, Вавилонія, Ассирія).
9. Особливості релігійного життя Стародавнього Єгипту.
10. Релігії Давньої Греції і Риму.
11. Релігії Давньої Індії (до формування буддизму).
12. Дуалізм добра і зла в релігії стародавніх іранців.
13. Доктринальні та культові особливості національних релігій: індуїзм, синтоїзм, конфуціанство, даосизм.
14. Юдаїзм – найдавніша монотеїстична релігія світу.
15. Біблія – історія спасіння людства, невичерпне джерело віри та моралі.
16. Виникнення буддизму. Особистість Будди.
17. Основи віровчення буддизму.
18. Напрями, течії буддизму.
19. Історичні передумови виникнення ісламу.
20. Основні віросповідні ідеї ісламу та його течії.
21. Іслам в сучасному світі та Україні.
22. Політеїстичні вірування давніх українців.
23. Виникнення християнства: історичні, соціальні та ідейно-психологічні характеристики.
24. Християнство перших століть нашої ери. Формування церковної організації, віровчення і культу.
25. Суперництво Риму і Константинополя у церковних справах. Поділ 1054 р., його передумови, чишики та наслідки.

26. Догматичні відмінності між течіями ортодоксального християнства: православ'я та католицизму.
27. Культурні особливості у православ'ї і католицизмі.
28. Своєрідність організаційного устрою та структури церкви у православ'ї і католицизмі.
29. Реформоване християнство: ранній, або "класичний", протестантизм (лютеранство, кальвінізм, англіканство).
30. Реформоване християнство: пізній протестантизм (пресвітеріанство, конгрегаціоналізм, меноніатство, баптизм, квакери, методизм, гернгутери, унітаріанство та універсалізм, адвентизм, мормони, армія спасіння, свідки Єгови, п'ятидесятництво).
31. Початок християнства на українських землях. Хрещення України-Русі.
32. Легендарні шляхи проникнення християнства на Україну.
33. Ідеологія київського християнства.
34. Феномен двовір'я в Київській Русі-Україні.
35. Митрополія Київська і всієї Русі.
36. Українська автокефальна православна церква (УАПЦ). Утворення та діяльність у сучасних умовах.
37. Могиллянська доба в історії українського православ'я.
38. Смысл і значення православної ікони.
39. Українська греко-католицька церква (УГКЦ) як чинник культурно-цивілізаційного самовизначення української нації.
40. Подвижницька діяльність митрополита Андрея Шептицького.
41. Основні тенденції виникнення і розвитку неорелігій.
42. Проблема закономірності й випадковості в секулярних ученнях релігійного характеру.
43. Історичні форми критичного розгляду релігії (вільнодумство).
44. Світоглядні основи релігії та вільнодумства.
45. Свобода совісті в духовному житті суспільства.
46. Законодавче забезпечення свободи совісті в Україні. Сучасна релігійна ситуація в Україні.
47. Моральні основи релігій світу.
48. Екуменічні процеси у світі.

ТАБЛИЦЯ РЕЛІГІЙ, КУЛЬТІВ І СЕКТ

Назва	Засновник	Країна	Дата
Християнство	Ісус Христос	Палестина	30-ті рр. після Р.Х
Православ'я і Католицизм		Вашингтон, Рим	1054 р.
Протестантизм або Реформація	Мартин Лютер	Німеччина	1517 р.
Лютеранство	Мартин Лютер	Німеччина	1517 р.
Кальвінізм	Жан Кальвін	Швейцарія	1536 р.
Англіканство	Генрих VIII	Англія	1534 рр.
Пресвітеріанство	Джон Нокс	Шотландія	1560 рр.
Баптизм	Джон Сміт	Англія	1606 рр.
Адвентизм	Вільям Міллер	США	1818 р.
П'ятидесятництво	Група осіб	США	1901 р.
Менонітство	Менно Сімонс	Нідерланди	1535-1540 рр.
Конгрегаціоналізм	Роберт Браун	Англія	XVII ст.
Індепендентство	Група осіб	Англія	Середина XVII ст.
Квакерство	Джорж Фокс	Англія	Середина XVII ст.
Методизм (Єпископалізм)	Джон і Чарльз Веслі	Англія	1730 рр.
Вальдейство	Петр Вальдез	Франція	1170 р.
Діти Божі	Девід Берг	США	1920 р.
Назорейці	Група осіб	США	1919 р.

Нехристиянські релігії:			
Юдаїзм	Мойсей	Юдея	II-I тисячоліття до Р.Х.
Іслам	Магомет	Аравія	622 р.
Індуїзм	Група осіб	Індія	Поч. I тисячоліття до Р.Х.
Буддизм	Будда	Індія	Поч. VI ст. до Р.Х.
Синтоїзм	Група осіб	Японія	VII ст. після Р.Х.
Зороастризм	Заратустра	Іран	500-ті рр. до Р.Х.
Конфуціанство	Кун Фуцзи	Китай	Кінець VI ст. до Р.Х.
Даосизм	Лао Цзи, Чжуан Цзи	Китай	300 р. до Р.Х.

Культи і секти:			
Мормони	Джозеф Сміт	США	1930 р.
Свідки Єгови	Чарльз Рассел	США	1878 р.
Християнська Наука	Марі Бейкер	США	1875 р.
Християнська Школа Єдності	Чарльз Філмор	США	1880-ті рр.
Мунізм (Церква Єднання)	Сун Міунг Мун	Корея, США	1954-1972 рр.
Унітаріансько-Універсалістська Церква	Група осіб	США	1957 р.
ІМКА	Джорж Вільям	США	1844 р.
Міжнародний Шлях	Віктор Вірвіль	США	1950-ті рр.

Кришнаїзм	Група осіб	Індія	XV ст.
Трансцендентна Медитація	Магаріші Магеш Йога	Індія	1958 р.
Церква Наукології	Лафальет Рональд Габбард	США	1950 р.
Теософія	Олена Блаватська	США	1875 р.
Велике Біле Братство	Марк і Єлизавета Профети	США	1962 р.
РУН Віра	Лев Силенко	США, Канада	1960-ті рр.
Форум	Джон Розенберг	США	1971 р.
Релігійна Наука	Ернст Голмес	США	1927 р.
Всесвітня Церква Бога	Герберт Армстронг	США	1933 р.
Спиритизм	Сорель Фокс	США	1848 р.
Спіритуалізм	Рок Рохас	Мексика	1880 р.
Окультизм	Група осіб	Європа, США	Середина XIX ст.
Сатанізм	Сатана Алайстер Кровлі; Антон Ла Вей	Англія, Румунія	XX ст.